

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра банківського бізнесу

КЛИМЧУК Антон Олегович

Теорія і методика викладання страхування в контексті освітньої діяльності /
Theory and methods of teaching insurance in the context of educational activities

спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма – Управління закладами освіти

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ОСФІНм – 21
А.О. Климчук

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Г.М. Забчук

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

«__»_____2021 р.

Завідувач кафедри

_____ **О.В. Дзюблюк**

ТЕРНОПІЛЬ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ.....	10
1.1. Страхова культура в забезпеченні якості освітніх послуг для підготовки фахівців страхової справи в Україні	10
1.2. Страхова освіта як чинник підняття страхової культури громадян	18
1.3. Наукове супроводження розвитку страхування та напрями активізації ролі фахової науки і освіти у розвитку страхування.....	31
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	37
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	38
2.1. Методики викладання страхових дисциплін у закладах вищої освіти	38
2.2. Розвиток системи підготовки персоналу для ринку страхування в Україні	45
2.3. Інтегрований навчально-атестаційний комплекс – стратегічна система підготовки персоналу для страхових організацій в сучасних умовах	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	64
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	65
3.1. Шляхи вдосконалення змісту та зміни в організації навчального процесу підготовки фахівців зі страхування за національною рамкою кваліфікацій	65
3.2. Удосконалення страхової освіти в контексті Болонської декларації та сучасні перспективи реалізації інноваційних заходів з викладання страхування.....	72
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	81
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	87

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах посткризового суспільства успішний розвиток та функціонування страхової компанії, що здійснює діяльність у сфері надання страхових послуг, багато в чому обумовлено пошуком найперспективніших інструментів формування механізму управління конкурентоспроможністю, у якому велику роль відіграють людські ресурси страхової компанії.

Ефективність роботи страхової організації та її успішна діяльність у перспективі залежать від якості послуг, що надаються її співробітниками, та рівнем задоволеності споживачів. Сприйняття споживачем якості наданої послуги, його задоволеність та лояльність визначаються рівнем професіоналізму співробітників та, зрештою, конкурентоспроможність страхової компанії.

У ситуації економічної кризи та специфічних особливостей страхової галузі якісні характеристики співробітників набувають особливої значущості, оскільки тільки висококваліфікований персонал здатний приймати рішення в умовах невизначеності, що виникає в умовах рецесії світової економіки. Головний чинник, що безпосередньо впливає на вартість людських ресурсів організації та якісні характеристики співробітників – це система розвитку персоналу з її основним елементом – навчанням персоналу. У процесі управління персоналом дана система виступає ключовою складовою та зміцнює конкурентні переваги організації на ринку.

Якість підготовки кадрів є однією з найпроблемніших зон на страховому ринку. Страхова компанія навчає велику кількість співробітників на постійній основі, внаслідок чого побудова ефективної системи навчання та розвитку персоналу набуває особливо важливої ролі для створення конкурентних переваг та підвищення фінансових результатів.

Нині всі галузі економіки підлягають цифровізації, що і страхування. Страхіві компанії активно впроваджують у свою діяльність цифрові технології, що безумовно підвищує ефективність діяльності, сприяє появі нових страхових продуктів, але не змінюють економічної сутності страхового бізнесу. Вважається, що розвиток інтернетизації та діджиталізації змінить ринок праці у сфері страхування та сприятиме заміщенню працівників страхових компаній (особливо структур з продажу) автоматизованими системами управління. Але за умов українських реалій цей процес неоднозначний. Специфіка надання страхових послуг українському ринку обумовлена особливостями менталітету. Для роботи з клієнтом та продажу страхових послуг, а також встановлення довірчих відносин та подальшої роботи з ним необхідний безпосередній контакт з людиною. У зв'язку з цим особливу важливість набуває створення ефективної системи навчання та розвитку агентської мережі страхової компанії.

Страхування є відносно новим, але дуже важливим і перспективним видом економічної діяльності в Україні. З кожним роком збільшується кількість суб'єктів страхової діяльності, виникають нові страхові продукти, ускладнюються функції страхових компаній. В умовах динамічного розвитку страхування в Україні зростає потреба у фахівцях відповідних спеціальностей і кваліфікацій. Закономірно, що в таких умовах зростає увага вчених до дослідження теоретичних, методичних і прикладних аспектів забезпечення інтенсивного розвитку страхування як перспективного виду економічної діяльності.

У процесі роботи з дослідженням планується вивчити різні підходи до розуміння терміну «страхова культура». Це необхідно для того, щоб визначити специфіку бізнес-процесу, що розглядається далі. Крім того, планується ознайомитися зі страховою освітою як чинника підняття страхової культури суспільства.

Розробка пропозицій щодо вдосконалення систем навчання та розвитку персоналу містить відбір найефективніших методів навчання в закладах вищої

освіти та на основі аналізу вже існуючих систем на українському страховому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки викладання страхування є об'єктом дослідження наступних вчених: В. Т. Александров [2; 3; 4; 5; 73], В. Д. Базилевич [6; 7; 8; 75], Н. М. Внукова [15; 16; 17; 18], О. О. Гаманкова [21], С. А. Дrajниця [29; 30], А. Ігнатюк [55], О. Д. Колотило [42; 43], С. С. Осадець [48; 49; 50; 51; 52], Р. В. Пікус [55], А. М. Поддєрьогін [56], Л. З. Ребуха [64; 65], М. Р. Рудник [68], О. Ф. Філонюк [3; 83; 84] та ін. Нажаль, у наукових роботах вищезазначених дослідників не приділено уваги розвитку кадрової складової економічного потенціалу страхових компаній, зокрема, не розглянуто аспекти забезпечення якісної підготовки фахівців зі страхування.

Мета і задачі дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробка науково-практичних рекомендацій відносно методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності, визначення шляхів вдосконалення підготовки фахівців зі страхування.

Для досягнення мети було сформульовано і вирішено такі завдання:

- провести аналіз стану страхової культури в забезпеченні якості освітніх послуг для підготовки фахівців страхової справи в Україні;
- довести потребу страхової освіти як чинника підняття страхової культури суспільства;
- визначити науковий супровід розвитку страхування та обґрунтувати напрями активізації ролі фахової науки та освіти в розвитку страхування;
- дослідити методики викладання страхових дисциплін у закладах вищої освіти (ЗВО);
- охарактеризувати поточний стан справ, наявні проблеми та визначити напрями розвитку системи підготовки фахівців для українського страхового ринку та шляхи для вирішення проблем, які виявлені;

- дослідити інтегрований навчально-атестаційний комплекс (ІНАК) як стратегічну систему підготовки кадрів для страхових компаній в сучасних умовах глобалізаційних процесів;

- розглянути напрями покращення суті та організації та вивчити переміни в організації навчального процесу з підготовки фахівців зі страхування за національною межею кваліфікацій;

- визначити шляхи удосконалення страхової освіти та забезпечення якості освітніх послуг для підготовки фахівців страхової справи у в контексті Болонської декларації та обґрунтувати нові можливості запровадження інноваційних підходів до підготовки фахівців зі страхової діяльності.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх фахівців в галузі страхування.

Предметом дослідження є теорія і методика викладання страхування в контексті освітньої діяльності.

Методи дослідження. В ході роботи над випускною кваліфікаційною роботою використано такі загальнонаукові методи дослідження: діалектичний метод пізнання (під час дослідження змісту категорії «страхова культура», страхова освіта», «страховий продукт», «страхова послуга»); системно-структурного аналізу економічних процесів та явищ (під час дослідження структурних та кон'юнктурних факторів розвитку викладання страхування в контексті освітньої діяльності); аналізу і синтезу (під час оцінки ефективності викладання страхування в контексті освітньої діяльності в Україні); кількісного та якісного порівняння (під час визначенні основних напрямів розвитку теорії і методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності в Україні); прогнозування (при розробці механізму мотивації викладання страхування в контексті освітньої діяльності в Україні); статистичний і графічний методи (з метою оброблення та узагальнення статистичних даних та їх відображення у рисунках і таблицях).

Інформаційна база роботи. Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативно-правові акти України та інших держав світу, міждержавних організацій з питань розвитку теорії і методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності, монографії, наукові статті, наукові доповіді та аналітичні записки провідних вітчизняних та іноземних фахівців; вітчизняна і зарубіжна офіційна статистична звітність, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна випускної кваліфікаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з теорією і методикою викладання страхування в контексті освітньої діяльності. У процесі дослідження були отримані наступні наукові результати:

- проведено аналіз стану і накреслено напрями покращення ступеня страхової культури в населення;
- розглянуто головні тенденції розвитку страхової освіти в Україні в сучасних умовах, визначено зміст та задачі страхової освіти, її головні форми як чинника підвищення страхової культури суспільства;
 - проведено дослідження наукового супроводу розвитку страхування;
 - проведено аналіз методики викладання страхових дисциплін у ЗВО;
 - розглянуто і запропоновано сучасні напрями застосування новітніх освітніх технологій для наступного розвитку страхового ринку;
- розкрито ознаки формування фахівців страхової справи, які креативно мислять, та встановлено напрями покращення організації навчального процесу;
- висвітлено проблеми, які постали перед страховою галуззю при побудові ринкової економіки України. Розглянуто значення фахової науки та освіти у розвитку страхування, і визначено напрями її активізації;
- розглянуто ознаки забезпечення якості підготовки спеціалістів для страхової діяльності в контексті Болонського процесу (декларації) і міжнародної уніфікації якості надання послуг для забезпечення фінансової стабільності страхових компаній, визначено причини та обґрунтовано напрями підвищення

якості освіти фахівців зі страхування. Запровадження європейського досвіду щодо функціонування студій і формування центрів розвитку фінансово-страхових послуг за умов застосування комплексного підходу та інформаційних технологій є умовою найбільш високого успіху в підготовці професіоналів для страхової справи.

Практична значимість отриманих результатів. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці методичних основ і практичних рекомендацій відносно методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності.

Наукові висновки, які містяться у випускній кваліфікаційній роботі, доведені до рівня конкретних пропозицій і рекомендацій щодо методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності.

Розроблені в ході дослідження підходи, теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації можуть бути використані для активізації методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності.

Крім того, рекомендації, розроблені на основі аналізу проблем неперервності формування фінансової грамотності у здобувачів освітньої діяльності, можуть знайти застосування в розвитку нормативно-правового і методичного забезпечення методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності в закладах вищої освіти в Україні.

Апробація. За результатами дослідження опубліковано тези доповідей на тему «Проблеми підготовки фахівців із страхування у закладах вищої освіти як чинник підвищення страхової грамотності населення» у Збірнику матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (м. Тернопіль, Україна, 15-16 квітня 2021 року); «Підготовка фахівців зі страхування в закладах вищої освіти України» у Збірнику матеріалів Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції «Взаємодія фінансово-банківського та реального секторів у процесі забезпечення сталого економічного зростання» (Тернопіль, ЗУНУ, 12 листопада 2021 р.).

Обсяг і структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатка. Повний обсяг випускної кваліфікаційної роботи становить 96 сторінок, основний зміст роботи викладено на 86 сторінках, в тому числі на 3 сторінках розміщено 2 таблиці на 2 сторінках, 1 рисунок на 1 сторінці і список використаних джерел з 98 найменувань на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ

1.1. Страхова культура в забезпеченні якості освітніх послуг для підготовки фахівців страхової справи в Україні

Дефініція «страхова культура» доволі докладно застосовується як в пресі, електронних засобах масової інформації, так і в розмовах серед заінтересованих в страхових послугах. Знаний вчений з проблем страхового маркетингу О. М. Зубець визнає, що «ні в одній державі світу не люблять з таким смаком поговорити щодо страхової культури, як у нас ... Ми навіть іноземних громадян навчили швидко вимовляти сполучення даних слів, приєднавши нього ще одне слово «відсутність»). Ви колись чули про «банківську культуру», «торговельну культуру» чи «інвестиційну культуру»? Була зроблена спроба перевірити істинність подібного висновку О. М. Зубця. З метою порівнювання була залучена тільки у інформація, яка розміщена на відкритих серверах України (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Співвідношення поняття «страхова культура» з іншими економічними поняттями, які використовувалися [50, с. 8]

Поняття	Всього серверів	Документів, в котрих поняття використовувалися	В процентах до кількості поняття «страхова культура», які використовувалися
Страхова культура	5121	66722	X
Банківська культура	4948	66803	100,1 %
Інвестиційна культура	4188	69237	103,8 %
Торговельна культура	9521	166093	248,9 %

Дані табл. 1.1 показують, що окрім терміну «страхова культура» є і інші не менш важливі терміни, зокрема «банківська культура», «торгова культура», котрі розкриваються у різноманітних галузях економіки. Зокрема, сполучення слів «банківська культура» використовується майже стільки ж як і словосполучення «страхова культура». Відомо, що потоки грошей, які проходять через банківські установи, та страхові організації розрізняються у кілька десятків разів. На серверах, які згадані, термін «банк» використовується у сорок вісім разів частіше ніж «банківська культура», тоді як на кожних чотири посилання на поняття «страхування» припадає одне посилання на словосполучення «страхова культура». І це не має бути дивним. Оскільки безспірним є те, що реалізувати страхову послугу набагато більш складно, ніж перерахувати грошові кошти через банківську установу, оформити вкладний рахунок або отримати, чи сплатити позику в банківській установі.

Інтенсивне використання поняття «страхова культура» ще не значить досягнення високого ступеня страхової культури. Ще більше неприємним є те, що більшість тих, хто вживає поняття «страхова культура» і тих кому цей термін адресований зрідка розбірливо розуміють про що йде мова. Оскільки, не дивлячись на тиражування даного поняття в десятках тисяч документів до даного часу немає виразної дефініції «страхова культура» [50, с. 8].

Ми погоджуємося з переконанням Ю. В. Панкова, що «страхова культура» появляється намаганнями не тільки однієї нації. Страхова культура є результатом зусиль всього суспільства, всіх людей. Страхова культура може виявлятися як набір розумових, суспільних, виробничих досягнень людськості у сфері страхування, належних економічній природі часу, які розповсюджуються за допомогою страхової освіти та страхової діяльності. Страхова культура вимагає багатоаспектного і системного вивчення. Перш за все страхова культура потребує цільового спрямованого економічного підходу [53].

Надалі Ю. В. Панков зробив дослідження надати «страховій культурі» статус економічного терміну. Ю. В. Панков вважає, що «термін «страхова культура» – це широка категорія, в якій відображені найбільш загальні визначальні риси, зв'язки та взаємовідносини названого явища об'єктивного світу страхового бізнесу» [53].

У зв'язку з цим доцільно пригадати, що до даного часу іще не знайшло цілковите визнання самого страхування як економічного терміну. Багато хто з науковців вважає страхування тільки складовою економічного терміну «фінанси». У даних умовах не є логічним аналізувати словосполучення «страхова культура» явищем більш важливим (категоріальним), ніж саме «страхування».

Другий підхід зводиться до того, що «страхова культура – це розповсюдженість поміж громадян знань та навичок, які потрібні з метою використовувати страхові послуги» [50, с. 8].

Потенційних покупців страхових послуг обвинувачують в переважній більшості випадків у відсутності страхової культури. Мова йде про непоінформованості, в основному, громадян, в страхових послугах, які наявні, їхніх позитивних якостях. Подібний висновок не є коректним до усіх тих, то не став страхувальником. Це підтверджують дані табл. 1.2, де показано результати опитування населення, яке провело ВАТ «Статінформконсалтинг», відносно їхнього відношення до страхування.

Перша група включає тих осіб, котрі уже стали власниками одного чи декількох страхових полісів чи готові їх купити. У даній групі багато громадян, які здійснили, чи мають потребу купити поліси з існуючого асортименту категорій страхування, наприклад, обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Загальновідомо, що таких громадян в Україні декілька мільйонів осіб. Частина осіб, які є власниками транспортних засобів, і заінтересовані в інших видах страхових послуг, перейшла до другої групи. Громадяни в другій групі обізнана щодо страхових послуг, однак не є платоспроможними поки що їх придбати.

Таблиця 1.2

Групування громадян, які опитані, відповідно до усвідомлення існування та потреби у страхових послугах (у процентах до загальної кількості громадян, які опитані), % [50, с. 9]

Страхові послуги	Купили чи готові придбали страхові продукти, послуги	Обізнані щодо страхових послуг, проте не спроможні придбати	Обізнані щодо страхових послуг, проте не заінтересовані у придбанні	Не обізнані щодо наявності страхових послуг
Всього всі види	30	26	62	2
Страхування життя	22	26	51	2
Страхування майна	12	15	69	3

Третю групу громадян, які опитані щодо необхідності в страхових послугах, складають особи (42 %), які чули про наявність страхування, проте іще не переконалися в його потребі для себе. Це найбільша група за кількістю громадян, проте разом з цим є інертна до страхових послуг. На переміні поглядів громадян даної групи має бути сконцентрована увага просвітницьких заходів в страхуванні.

Проте неправильно було б розмірковувати, що дуже збільшити страхову культуру можна, тільки зосереджуючи увагу на потенційних індивідуальних страхувальниках. У значній мірі рівень страхової культури формує поведінка страховиків і держава.

Жодний не може заперечувати, що, приміром, на переваги страхування життя досить суттєво вплинули знецінення та замороження страхових внесків, які внесені населенням в установи АТ «Ощадбанк» і колишнього Укрдержстраху. Великі розміри майна держави перейшли до інших власників. Держава мала була за допомогою грошових коштів, які виручені, насамперед, розрахуватися зі власними боргами перед громадянами [50, с. 9].

Хіба не показувало про ступінь «страхової культури» держави спроби на початку 1990-х рр. оподатковувати валові доходи страхових компаній за процентною ставкою 55 %. При цьому ніхто не розділяв страхову премію на «незароблену» та «зароблену».

Можна віднайти багато взірців і з теперішніх взаємовідносин держави, котрі спиняють розвиток страхової діяльності. Найбільше не пощастило в даному взаємовідношенню страховим брокерам. Є розповсюджена міжнародна практика продажу страхових продуктів, послуг за допомогою страхових посередників. Поміж страхових посередників в багатьох державах переважають страхові брокери і страхові агенти. Так, спостерігалася робота провінційної філії англійської страхової компанії, яка на минулий час продавала власні страхові послуги за допомогою 420 страхових брокерів з різних регіонів Великобританії та іноземних країн.. Це доволі високо кваліфіковані фахівці, які спроможні запропонувати і надати власним клієнтам цілий набір продуктів і послуг зі страхування, ризик-менеджменту та ін. Саме страховий брокер, який володіє страховими знаннями та страховою інформацією, спроможний запропонувати власним замовникам найбільш кращі умови страхування. При тому вартість за страхову послугу не залежить від того чи замовив її страхувальник через страхового брокера, чи придбав прямо у страховій компанії, або купив страхову послугу в страхового агента. В Україні на 234 страхові компанії станом на 30.09. 2019 року припадає лише декілька десятків чинних страхових брокерів. Тому відношення державного регулятора до страхових брокерів має не змінитися [50, с. 9].

Страховий брокер не має права одержувати комісійну винагороду від страхової компанії, а одержувати винагороду за свої послуги прямо від страхувальника. Отже, для страхувальника затрати на страхову послугу є більшими на суму винагороди, а для страховика подібний підхід є невиправдано вигідним, тому що він не несе належних затрат на продаж страхової послуги, які, до речі, є

закладені у вартості послуги. Подібний підхід не відповідає інтересам збільшення «страхової культури» до рівня ЄС.

Не мало від'ємного в створення «страхової культури» приносять і самі страхові компанії. Так, співвідношення між страховими платежами та страховими виплатами становить загалом на ринку страхування менше 20 %. Загальновідомо, що у державах з високою страховою культурою показник відношення між страховими платежами та страховими виплатами становить від 50 до 70 %. Якщо у засадах страхових тарифів знаходиться статистика страхових випадків та величина шкоди, яка нанесена ними, то подібної диспропорції між страховими платежами і страховими виплатами, як це має місце в Україні, не має бути [50, с. 9].

Наявні тисячі фактів, коли розгляд справ відносно виплат страхових компенсацій надовго затягуються, від постраждалих вимагаються документи на отримання яких затрачуються місяці, різноманітними методами страхові компанії відмовляються у здійсненні страхових виплат. Намагання якомога менше виплатити страхових платежів породжує адекватну культуру обслуговування страхових контрактів. Це стримує проявлення заінтересованості у страхуванні багатьох потенційних індивідуальних страхувальників. Доречно не забувати, що від'ємна практика (інформація, досвід) поширюється з більшою стрімкістю, ніж створюється позитивний імідж страхової компанії.

В останні роки виявлялася активізація процесу капіталізації страхових компаній, зросла заінтересованість в продажу страхових компаній, основним чином, нерезидентам. Ці переміни можуть по-різному вплинути на страховий ринок. Є основи чекати привнесення сучасними іноземними власниками на страховий ринок України переваг та успіхів європейської страхової культури. В ЄС добре знають, що при порівняно однакових вартостях на страхові послуги залучити сучасних покупців та втримати попередніх страхувальників можна лише за допомогою кращого страхового обслуговування. Безсумнівно, що за страхову культуру необхідно буде заплатити високу ціну. Співвітчизники, які поступають

місце іноземним інвесторам утрачають досить вигідний та перспективний страховий ринок.

Основоположне місце у формуванні страхової культури громадян належить страховій освіті (рис. 1.1).

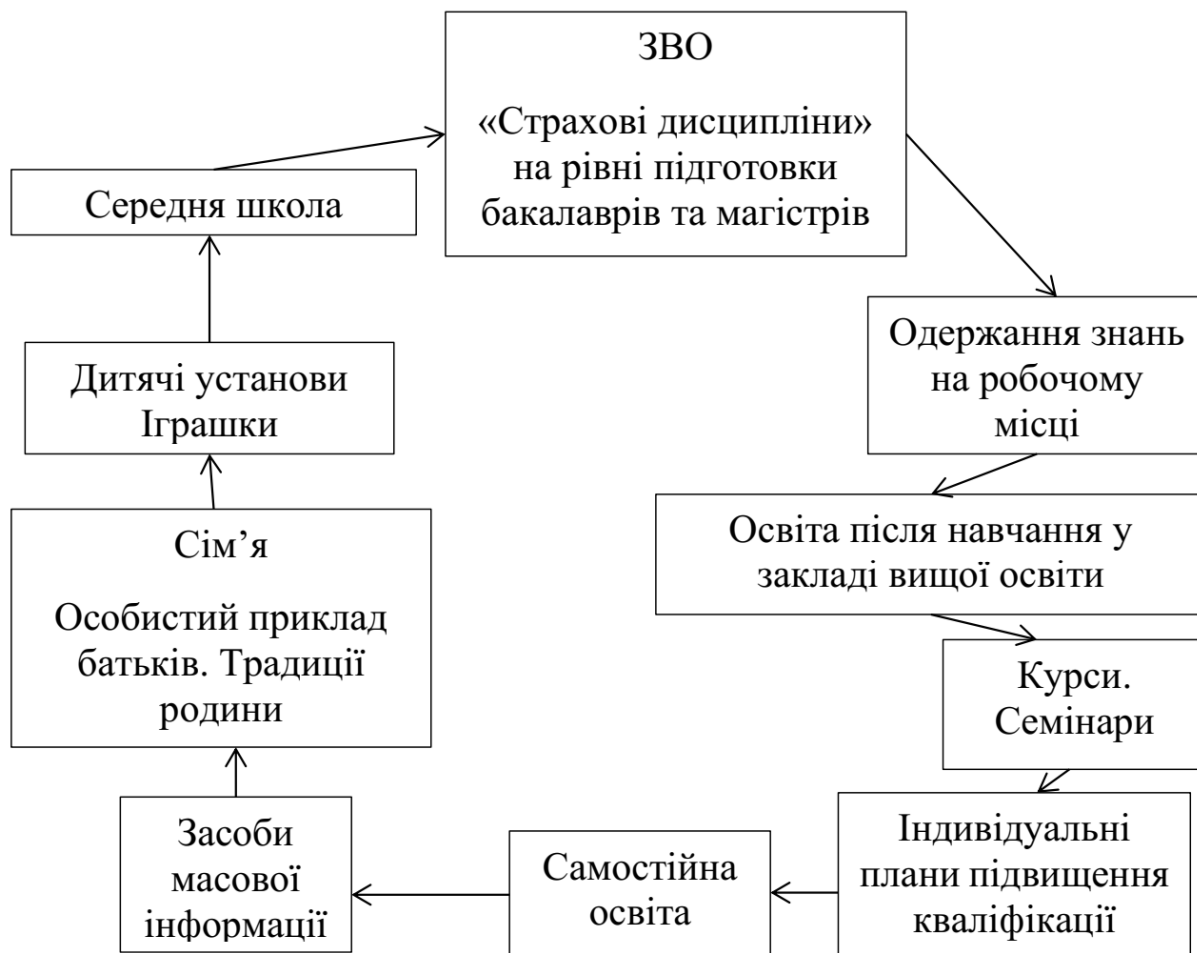

Рис. 1.1. Система страхової освіти в Україні [50, с. 10]

В термін «страхова освіта» вкладають не тільки вивчення страхових дисциплін за програмами підготовки бакалаврів і магістрів із фінансів, банківської справи і страхування, хоча, і страхова справа вимагає істотного поліпшення. В широкому значення страхова освіта охоплює знайомство засвоєння фізичною страхових знань впродовж усього життя. Важливе значення в дитячому віці має інформація щодо страхування, яку одержує дитина з вуст інших родичів та , безпосередньо, батьків.

Відношення батьків та інших родичів до страхування формує страхову культуру дитини. Надалі формування страхової культури молодій людині мають допомагати дитячі заклади (садок) загальна середня школа.

Виняткове місце займає вища освіта. Має стати постулатом, що жодний випускник економічного чи юридичного закладу вищої освіти (ЗВО) не має одержати диплома, якщо він не підтвердив існування у нього конкретного найменшого рівня знань зі страхування. На жаль, в останні роки під дією Болонської декларації ми віддаляємося від даної цілі. Частка студентів, які вивчають страхову справу у закладах вищої освіти стає усе менше. Потребує значного розширення підготовка професіоналів, які орієнтованих на роботу в страховому бізнесу. На даний час ЗВО України задовольняють дану вимогу не більше ніж від 15 % до 20 % [50, с. 10].

Існування диплому закладу вищої освіти (ЗВО) не забезпечує достатній рівень одержаних знань на довгий час період. Необхідно систематично проводити навчання з страхової культури та освіти. Це досягається за допомогою самостійної підготовки, відвідування семінарів, курсів підвищення кваліфікації, системи обміну досвідом та ін. Значна роль у підвищенні страхової культури і страховій освіті належить засобам масової інформації (ЗМІ), видавцям книг та їхнім розповсюджувачам. Проте, значній кількості громадян страхова література не є популярною.

Зростання страхової культури вимагає взаємних скоординованих дій всіх суб'єктів ринку страхування. З даною метою повинна бути розроблена програма заходів, які скеровані на активізацію розповсюдження страхових знань, зростання ступеня страхового обслуговування, зростання довіри населення до страхових компаній. Доцільно підвищити значення Ліги страхових організацій України (ЛСОУ) та інших громадських об'єднань в реалізації комплексної, групової та більш цілеспрямованої реклами, прискоренні уніфікації страхових продуктів і послуг. Страховим компаніям, своєю чергою, варто переказувати власним

об'єднанням належні грошові кошти на проведенні заходів, які вище названі, фінансування дуже необхідних наукових досліджень зі страхування та ін.

1.2. Страхова освіта як чинник підняття страхової культури громадян

Однією з найважливіших та важких задач, котрі у найближчій перспективі необхідно розв'язувати вирішувати як міжнародному, так і вітчизняному ринку страхування є розвиток страхової культури суспільства і покращення фінансової грамотності суб'єктів ринку страхових послуг.

Максимальну кількість питань ринку страхування можна звести тільки до одного чинника – невисокого ступеня страхової культури в широкому значенні, що виявляється за допомогою [55, с. 8-9]:

- невисокого ступеня страхової культури страхувальників;
- невисокого добровільного попиту на продукти і послуги щодо добровільного страхування;
- невисокого ступеня страхової освіченості населення, зокрема байдуже виучування умов страхового договору нерідко є головним чинником претензій страхувальників до страхових організацій та відмов від надання страхових послуг у майбутньому, замале поширювання угод франшизи, що збільшує затрати страхових компаній з урегулювання незначних втрат;
- страхової афери;
- невисокого ступеня страхової культури у працівників страхових компаній та їхніх акціонерів (власників, учасників);
- відбору в якості цільового показника ринкової частки темпів зростання не рентабельності та збитковості, а премій;
- демпінгу та завищення комісії страховим посередникам;
- невисокого ступеня безпечності страхових компаній, необґрунтованих затримок страхових виплат;

- ненадійності посередників ринку страхування;
- посередники страхового ринку нечасто виступають в якості консультанта-продавця, більш часто в якості продавця;
- одне обмеження ринку індивідуального страхування, котре не пов'язане з страховою культурою – це платоспроможність домашніх господарств.

Усякі реформи загалом в економічній сфері, у фінансовій сфері, у банківській системі, в страховій діяльності, зокрема, реформування системи охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, якими б реформи не були переконливими та раціональними, не можна проводити без довіри громадян загалом та забезпечення персоналом зокрема. У даному контексті важливі виклики стоять загалом перед закладами вищої освіти.

Наслідок усякого професійного функціонування, зокрема і в галузі страхування, характеризують «знання», одержувані у ході професійної освіти та самостійної освіти. Страхова сфера, як одна з динамічних, технологічних та інтелектуальних галузей економіки, потребує з метою зайнятості у ній саме співробітників, які мають вищу освіту. Отже ті процеси, котрі зараз проходять у закладах вищої освіти, та їхні наслідки у наступному прямо торкаються інтересів страхового об'єднання. Головною ж тенденцією, котра характеризує зараз, та буде визначати у наступному, формат одержання професійної підготовки економістами, є поглиблення та розширення постійної освіти, насамперед як багаторівневої підготовки у структурі бакалаврат – магістратура – аспірантура.

Система підготовки персоналу для страхової діяльності має базуватися на додержанні таких головних принципів [55, с. 9]:

Принцип постійності навчання персоналу. Додержання даного принципу вимагається, що український ринок страхування усе іще створюється, страхові організації опановують сучасні різновиди страхування, законодавча база щодо страхування безперервно міняється та перебуває у ході покращення, а вступ у

Світову організацію торгівлі характеризують потребу вивчення та світової практики страхування.

Принцип сертифікації, додержання котрого значить визнання суспільством професійного ступеня працівників страхових організацій, які мають визначений сертифікат. Можливість свідоцтва, сертифіката чи диплома значить, що його власник у відповідній мірі має ту ступінь знань, котрий зазначений у відповідному документі закладу вищої освіти.

Принцип стандартизованої системи оцінювання професійних знань. Додержання принципу уніфікованої системи оцінки професійних знань значить, що оцінювання професійних знань працівників за даною системою передбачає застосування однакових критеріїв, які віддзеркалюють вимоги власника цього чи іншого документа про вищу освіту, які є загально визнані [55, с. 9].

В Україні система сьогоднішньої страхової освіти виникала з початку 90 рр. ХХ століття, успадкувавши багато ознак системи підготовки спеціалістів в галузі фінансів та управління, яка була в колишньому СРСР. З даного ж часу розпочинає виникати ринок освітніх послуг. Під час дослідження ринку освітніх послуг у сфері страхування зараз можна виокремити кілька елементів, які поки що не до кінця об'єднані в одну систему:

1) підготовка агентів зі страхування – школи з підготовки агентів зі страхування при страхових організаціях;

2) підготовка бакалаврів і магістрів, які мають вищу освіту за спеціальністю у галузі фінанси, банківська справа страхування (перша і друга вища освіта) – заклади вищої освіти державної, комунальної і приватної форм власності;

3) короткотермінове навчання та підвищення кваліфікації працівників страхових організацій – заклади вищої освіти та комерційні центри і;

4) підготовка керівників та провідних спеціалістів страхових компаній за програмами «Магістр бізнес-адміністрування» чи «Магістр ділового адміністрування» (МВА).

На кожній з частин ринку освітніх послуг в галузі страхування, які виділені, склалися групи головних учасників.

Як засвідчує кон'юнктурне опитування страхових організацій страховики неоднаково сприймають ступінь освітніх послуг, які надаються коледжами, технікуми, закладами вищої освіти та центрами підвищення кваліфікації. Велике число страховиків, зокрема 35 % респондентів, елементарно не бачать потреби в використуванні освітніх з підготовки персоналу професійною середньою освітою. Тільки 6 % від опитаних зауважують, що у значній мірі використовують освітні послуги закладів, які надають професійну осередню освіту. Ці обставини підтверджують чіткі кризові явища в цій сфері страхової освіти та потребу її реформування та удосконалення. Окрім цього, більшість менеджерів страхових організацій вважає, що спеціаліст, який має середню освіту, в галузі страхової діяльності має під час першого влаштування роботу як молодий спеціаліст на початку бути прийнятий як страховий агент [55, с. 9].

Однак поповнення агентських мереж найчастіше проходить не за допомогою випускників профільних закладів вищої освіти та середніх спеціальних освітніх закладів. У більшості випадків страховики вважають за краще готувати страхових агентів незалежно в спеціально створених школах при страхових організаціях. Найбільше ж задовольняє страхові організації сфера щодо підвищення кваліфікації та перепідготовки працівникам, яким повністю задоволено приблизно 70 % опитаних страховиків.

Під час розгляду перспектив організації навчання агентів зі страхування і інших спеціалістів страхової діяльності у зовнішніх страхових компаніях страховики готові урахувувати як плюси, так і вади аутсорсингу під час організації подібної системи підготовки страхового персоналу и. Зауважимо, що принципових різниць в оцінювання доречності застосування аутсорсингу у процесі підвищення кваліфікації штатних працівників страхових організацій і підготовки агентів зі страхування немає.

Під час виокремлення переваг аутсорсингу беззаперечною перевагою поміж відповідей страховиків використовувалася перспектива знайомства страхової компанії з сучасними думками через зовнішніх спеціалістів, які мають справу з різноманітними видами ведення діяльності (32 %). Раціональними для страховиків вважаються теж перспективи, які пов'язані зі вигодою та простотою переміни навчальних програм, відбором ліпших спеціалістів та викладачів, а теж браком стабільних затрат на утримання школи [55, с. 9].

Вади аутсорсингу в страховій освіті страховики виокремлюють, базуючись на особистій практиці організації підвищення кваліфікації персоналу. Приблизно половина опитаних-страховиків (40 %) помічають незадовільне пристосування зовнішніх програм до умов діяльності їх страхової організації, а п'ята частка усіх респондентів-страховиків вважає перебільшеною ціну освітніх послуг. Доволі значна кількість респондентів-страховиків (12 %) виокремлюють питання з компетентністю як ризик, який притаманний навчанню силами викладачів, які залучені, а 13,3% страхових компаній, які взяли участь в опитуванні, при розв'язанні проблем щодо організації навчання поза страховою компанією враховують майбутні складнощі з закріпленням продавців в страховій компанії та прикладну неможливість виховати в них корпоративну культуру, яка притаманна цій визначеній страховій організації.

При цьому думка щодо сертифікації страхових працівників, хоча би і щодо агентів зі страхування, допоки не найшла широкого визнання поміж страхових організацій. Так, лише 6,7 % респондентів-страховиків вважають наявність сертифікатів чи документів, які підтверджують зовнішнє навчання, плюсом. Поясненням даному явищу може бути небажання для переважної більшості страхових організацій утримувати за власні грошові кошти специфічну «кузню штатів», переваги котрої полягають, зокрема, у спрощенні процедури прийманні на роботу в інших страхових організаціях [55, с. 10].

За теперішніх умов високі можливості має дволанкова структура підготовки страхових агентів, коли саме навчання відбувається у страхових організаціях, котрі можуть заповнити програму навчання корпоративною атмосферою, а найменш потрібні вимоги щодо підготовки кадрів контролюються силами організації, яка уповноважена, об'єднання чи асоціації страхових компаній, які підтверджують знання документом, зокрема сертифікатом та ін. Далі стане імовірне формування реєстру сертифікованих агентів зі страхування. Безсумнівно, тут вирішальне значення буде мати визнання суспільством відповідних сертифікатів та інших документів. Варто зауважити, що у більшості розвинених держав ступінь навиків та знань агентів зі страхування чи консультантів контролюється та самі страхові агенти і консультанти тим чи іншим шляхом сертифікуються.

Підготовка спеціалістів в середині страховий компанії теж має власні обмеження. Так, підготовка спеціалістів в середині страховий компанії головним чином ґрунтується на дослідженні своєї практики, яка фактично постійно обмежена межами цієї страхової компанії. Визнання суспільством сертифікатів та інших документів, які підтверджують одержані у ході навчання всередині страхової компанії знання і навичок та виданих безпосередньо страховиком, обмежене та може не бути врахованим іншими суб'єктами ринку страхування. Самим працівникам страхових організацій потрібно враховувати, що одержані всередині страхової організації знання і навички сприяють у кар'єрному зростанні тільки до визначеної рамки, тому що оцінка знань працівника, яка одержана, у ході навчання всередині страхової організації досить суб'єктивна зважаючи на те, що дана оцінка побудована на внутрішніх показниках страхової організації та часто вимагає зовнішнього незалежного підтвердження. Одержані сертифікати та інші документи щодо навчання всередині страхової компанії фактично постійно не враховуються чи мінімально враховуються іншими страховими організаціями [55, с. 10].

Так, поки що низький розвиток технологій розповсюдження страхових послуг за допомогою фінансових посередників, які не спеціалізуються на страху

вальній діяльності, відображається на попиті на спеціалістів, підготовлені. За теперішніх умов страхові організації не відзначають ваду спеціалістів як гальмуючий розвиток даних технологій чинник.

Під час розгляду проблем освіти спеціалістів, які працюють у страхових організаціях, потрібно враховувати, що допоки конкретних програм навчання кадрів немає, а фактично усі центри, які проводять освітньо-консалтингові семінари, заняття, в принципі, здійснюють тільки консультивання [55, с. 10].

Становище з одержанням вищої освіти в галузі страхування складається дещо ліпше, проте понині виявляється брак кадрів висококваліфікованих викладачів. Винятково ця обставина виявляється в областях.

Іще на початку сучасної історії в Україні була тільки одна кафедра страхування в сучасному Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана. Зараз в Україні спеціалістів, які спроможні робити у страхових організаціях, навчають за програмами вищої освіти за першим бакалаврським і другим магістерським рівнями у провідних університетах і закладах вищої освіти х фінансово-економічної скерованості, таких як Факультет фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Факультет фінансів та обліку Західноукраїнського національного університеті, декотрі інші регіональні університети, інститути, де теж утворені та ефективно розвиваються кафедри, чий профіль наукових досліджень та підготовки спеціалістів прямо пов'язаний зі страхуванням. Фактично у всіх випускників кафедр, які прямо пов'язані зі страховою діяльністю (наявні кафедри фінансів, банківської справи та страхування, фінансового менеджменту та страхування, банківської справи та страхування, страхової діяльності, страхування, керування страховою діяльністю страхування і ризик-менеджменту, соціального страхування і позабюджетних фондів, медичного страхування та ін.) зараз не виникає питань з працевлаштуванням у страхових компаніях, що акцентується як науково-педагогічними працівниками, так і випускниками.

Практика функціонування страхових організацій показує, що відповідні та доволі висока частина спеціалістів приходить в страхування з інших сфер економіки чи зразу після одержання гуманітарної чи технічної вищої освіти, висока питома вага співробітників, які працюють у вітчизняній системі страхування офіцерів, які демобілізовані. У більшості випадків це оправдано, тому що кваліфіковано визначити ризики, здійснити андерайтинг, заключити угоду страхування технічних ризиків, трудної техніки та ін. немислимо, не володіючи базовими технічними чи іншими спеціалізованими знаннями. У цьому зв'язку виникає потреба на освітні послуги щодо підвищення кваліфікації працівників аж до перепідготовки спеціалістів страхових організацій, які мають базову вищу гуманітарну чи технічну освіту, за спрямуванням другої освіти у сфері страхування, що обумовлює потребу у навчальні плани підготовки бакалаврів і магістрів включати і загальні економічні предмети.

Нажаль на теперішній стадії розвитку освітнього простору у галузі страхування не склалося цілісного бачення відносно забезпечення якості та змісту навчальних програм, потреби числа дисциплін з метою підготовки та перепідготовки спеціалістів для страхових компаній, що теж обтяжує оцінювання знань і навичок випускників закладів вищої освіти під час їхнього працевлаштування у страхові організації. Тому, винятково актуальним стає задача узагальнення навчальних програм, а теж їхнє погодження з працівниками страхових організацій чи, що навіть більш доречно, представниками об'єднань, асоціацій страхових компаній та органів страхового нагляду, зокрема Національного банку України.

В останні десятиліття підготовка спеціалістів для страхового діяльності теж проводиться за програмами «Магістр бізнес-адміністрування» чи «Магістр ділового адміністрування» (МВА) з присвоєнням звання Master of Business Administration. Необхідно зауважити, що, незважаючи на переважне поширення в Україні програм МВА з різноманітними спеціальностями (деколи доволі

неширокими), у страхуванні вони зустрічаються зрідка. У розвинутих державах, де і було започатковано теперішню бізнес-освіту, найбільше розповсюджені програми General MBA, а спеціалізовані в галузі страхування програми здійснюються, зокрема, разом Гентською школою De Vlerick School Management (Бельгія), University Nijenrode (Нідерланди) і Сент-Галленським університетом (Швейцарія) за спеціальністю «Страхування та фінансове обслуговування», а ще у Нью-Йоркському страховому технікумі (College Insurance), де можна одержати ступінь магістра MBA в сфері фінансів та керування бізнесом зі спеціальністю в сфері страхування [55, с. 10].

Поміж менеджерів та акціонерів страхових організацій в Україні дуже більшою популярністю користується класична освіта за програмою General MBA. При цьому більшість менеджерів страхових організацій «бачить у працівниках зі ступенем магістра бізнес-адміністрування внутрішніх адміністративних конкурентів». В наслідку, за даними компанії Panny Lane Consulting, тільки 3 % від усіх працівників страхових організацій мають ступінь MBA, що зайвим чином пояснюється предосить високою ціною MBA програм навіть, зокрема і в Україні.

Варто зауважити що диплом MBA не може замінити собою вищу освіту, а тільки якісно її додати. Становище у даній частині ринку освітніх послуг може помінятися з приходом до керування чергового покоління управлінців. На теперішньому етапі розвитку освітнього простору та його модернізації програми MBA фактично не інтегровані у вітчизняну освітню систему підготовки спеціаліста для страхової діяльності.

Розвиток вищої освіти у сфері страхування побічно заохочується регуляторно. Так, менеджери страхових організацій зобов'язані мати вищу фінансову, економічну чи юридичну освіту, які підтверджена документом про вищу фінансову, економічну чи юридичну освіту, що визнається в нашій державі, а ще практичний стаж в галузі страхового бізнесу та (чи) фінансів, банківської справи не менше 2-х років. Головний бухгалтер страхової компанії мусить мати вищу

фінансову чи економічну освіту, які підтверджена документом про вищу фінансову чи економічну освіту, що визнається у нашій державі, а ще практичний стаж за спеціальністю не менше 2-х років в страховій компанії, перестраховій установі та (чи) брокерській компанії. При цьому у законодавстві не визначаються вимоги щодо поточного підвищення кваліфікації та наступної атестації керівників страхових організацій. Механізм підвищення кваліфікації та атестації страхового персоналу формується зараз непорядковано. Усе це показує, що тепер потрібне вироблення та широке обговорювання усіма заінтересованими учасниками сучасної концепції розвитку системи страхової освіти, зважаючи на переміни на ринку страхування, а ще сучасні вимоги до процесу освіти [55, с. 11].

Розвиток страхування перебуває під істотним впливом переміни законодавчих засад, рівня платоспроможності споживачів страхових полісів і багатьох інших факторів. Це обумовлює потребу регулярного післядипломного навчання страхових кадрів. У даному керунку багато робить Центр підготовки, підвищення кваліфікації та інформаційного забезпечення при Лізі страхових компаній України (ЛІСОУ). Центру належить перевага в дійовому знайомстві працівників страхових організацій з сучасними законодавчими актами та методичними матеріалами щодо страхування, популяризації прогресивної практики. Одержаний дозвіл на відкриття кафедри страхування при Центрі показує щодо його якісного росту. Далі Центр підготовки, підвищення кваліфікації та інформаційного забезпечення міг би збільшити підготовку страхових посередників, істотно активізувати інформативну функцію.

Потрібно зосередити увагу на формування системи сертифікації страхового персоналу, які потрібна з метою розвитку вітчизняної системи страхування. Система сертифікації страхового персоналу, яка постійно діє, надасть можливість гарантувати перевірку ступеня кваліфікації та заохочувати її збільшення в менеджерів та співробітників страхових компаній. Застосування єдиних кваліфікаційних (сертифікаційних) вимог та опорних принципів організації

процесу сертифікації зможе поєднати поки що роз'єднані сегменти ринку освітніх послуг для страхових компаній у цілісну систему, у котрій віднайдеться місце усім закладам освіти, які здатні дати потрібний ступінь знань, котрий достатній з метою проходження кваліфікаційного випробування. У цьому зв'язку вважається доречним навести головні частини системи організації сертифікації страхового персоналу [55, с. 11]:

- дослідження навчальних програм закладів вищої освіти, які займаються навчанням для страхових компаній;
- підготовка та підтримання своїх навчальних програм;
- пристосування та удосконалення навчальних програм до умов ринку, який удосконалюється;
- підготовка та підтримання видання підручників, навчальних і методичних посібників;
- підготовка та підтримання залікових або екзаменаційних тестів;
- розроблення та підтримання кваліфікаційних вимог;
- проведення тестів та оцінювання їхніх наслідків;
- присвоєння відповідної кваліфікації;
- гарантування визнання кваліфікації суспільством;
- виконання арбітражних функцій.

Принципово допустимим є наявність кількох систем сертифікації, які конкурують між собою. У кожній з систем сертифікації з метою якісного розв'язання усіх задач, які вище викладені, має бути один центр, який підтримує держава, провідні заклади освіти та страхові компанії, який проводить винятково навчальну, методичну та методологічну діяльність, а ще є архівом, у котрому будуть зберігатися дані про працівників, які пройшли сертифікаційні випробування, а ще заклади освіти, які проводять підготовку та мають право на видачу сертифікатів.

Застосування страхування як важливого процесу, який забезпечує стабільність соціального та економічного стану в державі, передбачає створення раціональної структури страхової освіти, першочерговий розвиток тих типів страхування, які у найбільшій мірі відповідають завданням захисту інтересів громадян та підприємницької сфери економіки України. Нині на страхування переміщається істотна питома вага турбот, котрі раніше брала на себе держава.

У цей же час переміщення наголосів у захисті домашніх господарств на «страхові способи» не може відмінити потребу його поєднання з фінансуванням державою пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, протидії природним та технологічним катастрофам.

Необхідно поділяти зацікавлення часткових страхових компаній та страхової співдружності загалом, де поєднання з інтересами держави вважається невідворотним: під час виконання комерційних цілей страхових організацій не можна не визнавати пріоритету захисту інтересів застрахованих осіб. Комерційне досягнення потрібно з метою розвитку відповідної страхової компанії повністю залежить від ступеня страхової освіти, проте він не є достатнім з метою забезпечення страхування як інституту, який є суспільно значущим. Отже фінансування страхової освіти повинно стати одним з головних шляхів фінансування освіти державою.

У відповідь на вимоги ринку і виклики сучасності на економічному факультеті Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка 14.12.2009 року вперше в Україні вникла кафедра страхування і ризик-менеджменту. Даній події передували більше 10 років освітніх і наукових пошуків, дійового співробітництва вчених, науково-педагогічних працівників, співробітників вітчизняних страхових компаній.

Виникнення спеціалізованої кафедри страхування і ризик-менеджменту мало на цілі виконання сучасної моделі підготовки спеціалістів на економічному

факультеті, котра базується на поєднуванні новітніх освітніх технологій з щонайліпшими звичаями класичного університету [55, с. 11].

Функціонування кафедри страхування і ризик-менеджменту орієнтована на підготовку висококваліфікованих спеціалістів, зокрема менеджерів та економістів, які мають ґрунтовні знання в сфері страхування і ризик-менеджменту. Даної цілі можливо досягнути тільки за допомогою зміцнення науково-дослідницької роботи і прикладної скерованості навчання, а ще за допомогою ґрунтовної суті магістерських програм на рівні кращих міжнародних стандартів освіти.

Західноукраїнський національний університет (ЗУНУ) у Тернополі увесь час також намагається зберігати та розширити освіту і науку зі страхування в Україні.

Так, на факультеті фінансів та обліку ЗУНУ створена та успішно розвивається кафедра фінансового менеджменту і страхування, чий профіль наукових досліджень та підготовки висококваліфікованих спеціалістів прямо пов'язаний зі страховою діяльністю. Великою популярністю також серед студентів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» користується студентський науковий гурток «Соціальний супервізор» [64].

Діяльність кафедри освітології та педагогіки ЗУНУ зорієнтована на підготовку висококваліфікованих педагогів з управління закладами освіти, які мають глибокі знання та організаторські вміння в сфері страхування. Цієї мети можна досягти лише шляхом посилення науково-дослідницької та її практичної спрямованості, що передбачають поглиблене змістове наповнення навчальних дисциплін на рівні кращих світових стандартів освіти [65, с. 124–125].

З метою формування відповідної системи фахової підготовки спеціалістів зі страхування потрібно реалізувати такі заходи [55, с. 11-12]:

- розробити та пристосувати програми щодо підготовки спеціалістів зі страхування у закладах вищої освіти усіх рівнів акредитації до вимог страхового ринку;

- модернізувати систему професійної підготовки в галузі страхування навчальними закладами освіти, зокрема інститутами, технікумами, коледжами, ухвалити належні програми і стандарти навчання, а ще збільшити перелік спеціальностей та освітніх програм в даній галузі;
- розробити та ввести програми підвищення кваліфікації і сертифікації спеціалістів системи страхування.

1.3. Наукове супроводження розвитку страхування та напрями активізації ролі фахової науки і освіти у розвитку страхування

Процеси глобалізації ринку страхування у світі спричинюють знищення законодавчих та економічних перешкод серед національних ринків страхування, що під дією перемін в глобальній економіці і здійснюється на теперішній стадії, а в вирішальному варіанті забезпечить створення світового страхового простору.

Одним із важливих чинників відставання створення розвинутих страхових взаємовідносин в Україні можна вважати незначну увагу з боку держави та учасників ринку страхування до наукового супроводження, наукового та кадрового забезпечення розвитку молоді для нашої держави сфери економіки [52, с. 32].

Під науковим супроводженням у даному підрозділі випускної кваліфікаційної роботи розуміється діяльність, яка скеровані здебільшого на здобування та застосування сучасних знань та прогресивної практики з метою ефективного розв'язування питань які існують у сері страхування, та скерування його у напрямі інноваційного розвитку.

У сучасному світі страхування є визначним і розповсюдженим елементом ринкової економіки. Страхування є способом перенесення підприємствами і домашніми господарствами за встановлену плату відповідальності за шкоду, яка спричинена здійсненням обумовлених контрактом чи передбачених

законодавством ризиків антропогенного чи характеру на спеціалізовані професійні фінансові посередники, котрими є страхові компанії.

Страхування надає можливість юридичним особам оптимізувати затрати на забезпечення від ризиків, скоріше усувати їхні результати, а фізичним особам, окрім цього, нагромадити грошові кошти на випадок каліцтва, хвороби, утрати годувальника чи іншого страхового випадку. Однак, в Україні розвиток страхування за показником суми страхової премії на одного громадянина у декілька разів відстає від середнього рівня у світі. Суттєве відставання є від Російської Федерації, Польщі та ін. держав [48, с. 151].

В українському страхуванні нагромадилися питання теоретичної, практичної і методологічної природи, які вимагають свого наукового осмислення і вирішення, без чого не можна йти вперед [21, с. 5].

Розвиток страхування потребує оволодіння його учасниками засадами теорії та практики страхової діяльності. Для того, щоб знання зі страхової справи примножувалися та перетворювалися на домашні господарства та суб'єкти господарської діяльності та, передусім на страхові компанії, необхідно активно розвивати страхову науку та навчання. У даній спрямованості зроблено немало. Іще в середині 1990-х рр. XX сторіччя за ініціативою академіка Національної академії педагогічних наук України (АПНУ) А. Ф. Павленка навчальними планами економічних закладів вищої освіти та факультетів України передбачено навчання предметів циклу страхування. В Україні помалу створювалася галузь страхування. Утворився превелика недостача відповідних спеціалістів. Не було підручників, навчальних посібників, інших засобів оволодіння страховою діяльністю і саме основне не хватало високо кваліфікованих науково-педагогічних працівників страхового профілю. На початкових етапах солідну допомогу Україні надав Європейський Союз через організацію у межах Програми «Тасіс» при Київському національному економічному університету Українського центру підготовки персоналу для страхової справи. Впродовж трьох років короткотермінові семінари

та курси відвідало приблизно 2000 співробітників страхових організацій, науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, котрі відвідали лекційні заняття досвідчених професіоналів з Австрії, Великобританії, Нідерландів Німеччини та ін. держав.

На даний час Україна має свої навчальні засоби з вивчення страхування. Доцільно виокремити поміж них підручник «Страхування» за редакцією члена-кореспондента Національної академії наук України (НАНУ) В. Д. Базилевича, який є лідером за чисельністю перевидань (шість) та розміру підручника (1019 сторінок) [75]. Широке розповсюдження одержав підручник «Страхування», який підготовлений колективом авторів Київського національного економічного університету із залученням професіоналів з інших закладів вищої освіти та державних організацій [76]. Підручник мав три перевидання. Окрім поширення за допомогою торговельної мережі уже довший час підручник розміщений на багатьох сайтах у мережі Інтернеті та вільний з метою ознайомлення в державах світу, що забезпечило помітний резонанс даного видання. У Київському національному економічному університеті вийшли з видання підручники з «Страхові послуги» [97], «Фінанси страхових компаній», «Страховий менеджмент». Поруч з даним у державі вийшли з друку актуальні праці і інших науковців з київських та обласних закладів вищої освіти.

Наявна термінова потреба наступного покращення видань, які названі, та інших. Видання з страхування мають бути більше компактними, погодженими з викладанням прилеглих економічних та винятково фінансових дисциплін, які орієнтовані на застосування інноваційних способів навчання, зрозумілих для здобувачів вищої освіти та широких верств користувачів, що буде сприяти зростанню ступеня страхової культури [48, с. 152].

Кафедра банківської справи та страхування Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана є тепер однією з найбільших поміж профільних аналогів в Східній та Центральній Європі. Саме з кафедра банківської

справи та страхування КНЕУ вийшли типові навчальні програми дисциплін зі страхування, підручники і навчальні посібники, які вище наведені, оригінальні та популярні поміж здобувачів вищої освіти та працівників страхових компаній. КНЕУ весь час старається зберегти та поширити страхову науку та освіту в нашій державі. Однак поки що не вдалося забезпечити навчання дисципліни «Страхування» як обов'язкового предмета для студентів усіх спеціальностей.

У Київському національному економічному університеті ім. В. Гетьмана при допомозі спонсора ПАТ СК «Скайд» створено Навчально-тренінговий центр страхової діяльності, котрий надає можливість імітувати функціонуванню страхової організації та наблизити навчання здобувачів вищої освіти до фактичних реалій.

В КНЕУ з грудня 2011 року функціонує також Інститут страхування. Ціллю функціонування Інституту страхування КНЕУ є організація та здійснення наукових досліджень і проведення навчальної, наукової і технічної роботи у сфері страхування, розробка наукових і прикладних пропозицій відносно забезпечення стабільного розвитку українського ринку надання страхових послуг, проведення інноваційної роботи. Інституту страхування КНЕУ проводить наукові дослідження і розроблення, забезпечує передумови ґрунтовної наукової і прикладної підготовки професіоналів зі страхування згідно з пріоритетних шляхів розвитку техніки та науки і основних шляхів функціонування Інституту. Його задачею є контроль іноземних та українських наукових досліджень, забезпечення своїх розроблень з найбільш важливих напрямів розвитку страхової діяльності для перш за все застосування даних матеріалів з метою удосконалення якості страхової освіти.

Значною популярністю поміж студентської молоді користується Студентський страховий клуб [48, с. 153].

Велике значення має кваліфікація науково-педагогічних працівників, які доносить суть, значення, роль та механізм впливу страхування до здобувачів вищої

освіти. За останні роки дуже зросла підготовка страхових кадрів, які потрібні, через інститут прикріплення до відповідних кафедр, аспірантуру та докторантуру.

Дослідження молодих науковців скеровані на вирішення, наприклад, таких актуальних питань, як організація контролінгу в страховій діяльності, оцінювання вартості страхових організацій, розвиток ринку перестраховання, антикризове керування страховими компаніями, розвиток медичного та ін. страхування. У нашій державі за роки самостійності захищено більше 170 кандидатських дисертацій на тематику страхування [48, с. 153].

Отже, створено великий ряд науковців, які обрали напрямом власної роботи пошуки напрямів удосконалення страхового захисту. Суспільство має рацію чекаючи на солідні напрацювання в науці страхування. Поряд з цим у державі дотепер немає ухваленої Стратегії розвитку страхової діяльності та програми її наукового супроводження. Багато наукового продукту, який напрацьований, застосовується ще мало результативно. Вибір тем для науково-дослідних робіт (НДР) здійснюється без відповідного погодження з потенційними споживачами, які очікують результатів науково-дослідних досліджень. Немає координування наукової діяльності. Реалізація вигідних висновків та пропозицій в практику функціонування страхових організацій та органів нагляду належним чином не відстежується. Відсутні фахові видання, котрі б роз'яснювали успіхи страхової освіти та науки. Про роботи вітчизняних вчених мало знають за кордонами держави. Практично немає посилянь на праці вітчизняних науковців в закордонних виданнях. До даного часу не розв'язане питання фінансового забезпечення наукових досліджень.

Існування страхової освіти є важливим не лише для страхових компаній. Страхові взаємовідносини будуть дієвими тільки при умові, що відповідний ступінь страхової культури мають і громадяни (страхувальники) [52, с. 33].

Ігнорування залученням науки до методологічних елементів забезпечення розвитку страхової діяльності обов'язково спричинить втрату потенційних переваг галузі страхування.

В Україні багато втрачають через недооцінку значення страхових посередників, зокрема агентів, брокерів. Нашій державі необхідні фахівці, котрі були б здатні надати, насамперед, підприємствам малого та середнього бізнесу професійні кваліфіковані консультації з управління ризиками. Далі підприємства усе більше будуть входити в ризикові зони виробництва товарів, робіт і послуг. Отже основна задача страхового агента, брокера надати відповідну допомогу в керуванні ризиками, зокрема і за допомогою страхування [52, с. 34].

Розвиток інституту страхових агентів і брокерів може миттєво привести до оптимізації ринку страхових послуг, поширення сучасних інноваційних страхових продуктів і послуг та їхнє здешевлення. Вартість на страховий продукт, послугу не має залежати від каналу її надання. Отже вимоги, відносно перенесення виплати комісійного доходу страховим агентам, брокерам прямо на застрахованих осіб (страхувальників) не мають мотивування.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі проведеного дослідження теоретичних і методологічних основ підготовки спеціалістів зі страхування можна зробити такі висновки.

1. Відзначаючи зниження і без того низького попиту на ринку страхування розбірливе формулювання категоріального апарату дасть перспективу усунути розбіжності в термінології чинних страхових компаній, що може прослужити причиною з метою зростання грамотності застрахованих осіб (потенційних страхувальників) та зниження невизначеності у проблемах страхової діяльності.

2. Страхова культура це продукт всіх суб'єктів страхових взаємовідносин, зокрема, держави, страховиків, страхувальників, закладів освіти, суспільства.

3. Варто висловити переконання в тому, що великі задачі в економічному та соціальному розвитку держави об'єктивно будуть вимагатиму пошвавлення та високої культури страхових взаємовідносин, котрі своєю чергою стануть визначним елементом побудови ринкової економіки, яка є соціально орієнтованою

4. З метою збільшення ступеня страхової культури громадян потрібно забезпечити прозорість функціонування суб'єктів ринку страхування і ввести програми інформування громадян за допомогою засобів масової інформації щодо стану в перспектив ринку страхування, переваги одержання страхових послуг.

5. Розвиток ринку страхування вимагає забезпечення його достатньо кількістю висококваліфікованих співробітників. З цією метою потрібно сформувати систему фахової підготовки та сертифікації професіоналів зі страхування і системи покращення їхньої кваліфікації, а ще забезпечити підтримку державою проведенню наукових і дослідних робіт в галузі страхування і навчання спеціалістів для ринку страхування.

6. Розглянуто наукове супроводження розвитку страхування та обґрунтовано рекомендації відносно удосконалення кадрового та наукового забезпечення страхової діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

2.1. Методики викладання страхових дисциплін у закладах вищої освіти

Створення якісної системи освіти – гарантія успішного розвитку держави. Тепер спостерігається збільшення питомої ваги високопродуктивних, наукомістких галузей у системі господарювання розвинутих держав. А це значить, що зростатиме попит на спеціалістів, компетентних у власній галузі, які знають тонкощі власної справи. Зростає потреба і у висококваліфікованих працівниках економічних спеціальностей – економістах (бухгалтерах, менеджерах, страховиках, фінансистах, банківських працівниках). Адже успіх на ринку як найменшого бізнесу, так і всієї країни вирішує конкурентоспроможність, основною ланкою в якій є якість людського капіталу. Від сучасного економіста вимагаються вміння раціонально розподіляти та використовувати усі ресурси підприємства, передбачати та попереджати несприятливі ситуації, долати кризові явища, ефективно прогнозувати виробництво. Очевидно, що виконання всіх даних функцій вимагає особливих знань і вмінь. Задачі підготовки таких професіоналів, навчання їх необхідним навичкам та розвитку їхнього інтелектуального потенціалу стоїть перед закладами вищої освіти (ЗВО).

Незважаючи на те, що кількість інформації, яку потрібно надати студентам, зростає, час на аудиторну роботу скорочується та збільшується час на самостійну роботу студента. Тобто студент має вміти самостійно шукати необхідну інформацію. Тому головна ціль всіх освітніх закладів – навчити того, хто навчається, працювати з інформацією [79, с. 1].

Змінюється роль викладача у процесі навчання. Викладач із ретранслятора знань (по суті, поводиря) стає консультантом, радником, стратегічним партнером студента. А студент, своєю чергою, з пасивного приймача знань має стати суворим

споживачем, покупцем знань.

Необхідно визнати, що нинішні методики вивчення економічних дисциплін, незважаючи на значний історичний та науковий потенціал, мають два недоліки. Одним із них є спроба механічного перенесення постулатів командної економіки з поверхневим термінологічним коригуванням на економіку сьогоденню, а другим – відсутність або недостатність у авторів конкретних знань про реальну економіку, про драматизм тієї економіки, де з багатьма протиріччями створюється прибуток і задовольняються потреби [31].

Рівень добробуту держави залежить від ефективності її економіки. У свою чергу, рівень економічного розвитку країни залежить від зрілості її фінансової системи. Справді, жодна економіка не спроможна існувати без ефективного акумулювання та використання фінансових ресурсів, які потрібні реалізації намічених державою задач виробництва, управління, оборони та інших. Управління фінансами – дуже відповідальна справа, вимагає високого професіоналізму працівників. Саме тому проблема підготовки компетентних кадрів економічного напрямку є вельми актуальною на сьогоднішній день [41].

Тим часом, сьогодні ми зіткнулися з необхідністю перегляду підходу до навчання економічних дисциплін, викликаній наявністю питань, коло яких дуже різноманітне [79, с. 2].

Д. Соколов вказує на наявність таких недоліків освіти, як «повільна адаптація навчальних програм до сучасних вимог, недостатня їх інтеграція із зарубіжними методиками, фізичне старіння значної частки викладацького складу (пік професійної діяльності багатьох викладачів припав на період до 1991 року), недостатня представленість бізнес-спільноти у викладанні різних дисциплін у закладах вищої освіти (пропонується розвивати програми адаптації майбутніх співробітників до фінансового сектору, розширювати представництво учасників реального бізнесу у закладах вищої освіти та ін.), низьку якість студентських семінарів (недолік проблемних завдань, формальний підхід до навчання),

відсутність ефективної студентської практики, самостійної роботи студентів, заочно-дистанційних форм навчання» [71].

Одна з проблем сучасної освіти полягає у нестачі персонального підходу до перспективних, талановитих студентів, аспірантів та молодих вчених. В ідеалі необхідно прагнути такої організації навчання та фінансування досліджень, при якій у обдарованого студента та аспіранта була б можливість займатися тільки наукою, не відволікаючись на сторонні справи та не приходячи до аспірантури з ціллю вирішення проблем, не пов'язаних із наукою [79, с. 2].

Необхідна державна програма розвитку науки та технологій, яка візьме курс на підтримку розвитку науки у всіх сферах діяльності, зокрема економічної. З'явилося поняття «інноваційна економіка», яке є типом економіки, заснованої на потоці інновацій, на постійному технологічному вдосконаленні, на виробництві та експорті високотехнологічної продукції з дуже високою додатковою вартістю і самих технологій [9].

Безумовно, завданням закладів вищої освіти (ЗВО) сьогодні є створення всіх необхідних умов для організації та заохочення наукової діяльності студентів, сприяння їм у розробці нових проектів, адже за наукою стоїть наше майбутнє.

Т. В. Філіпповська стверджує, що головною проблемою сучасної економічної освіти стає не збільшення обсягу інформації, необхідного для вивчення студентами, і навіть не рівень практичного спрямування економічної теорії. Основний акцент при навчанні має бути поставлений на розвиток «особливих соціально значущих якостей особистості, що дозволяє їй виступати і митцем, і виконавцем, і коректором його соціально-економічної діяльності» [82].

Проблеми, зокрема, викладання страхових дисциплін виявлено у наукових працях О. М. Єфімова, кандидата філософських наук, доцента, викладача страхових дисциплін. О. М. Єфімов стверджує, що на сьогоднішній день ще не склалося повноцінної методології страхування, і як наслідок цього – відсутня теорія страхування, а це означає, що немає виробленої науки страхування. Нерозвиненість

теорії страхування проявляється у відсутності науково вивіrenих визначень та тлумачень понять страхування [31]. Автор зазначає, що підручники зі страхування пишуться переважно юристами, які розкривають сутність понять страхування з юридичної точки зору, використовуючи юридичну термінологію. Крім того зміст цих книг є спрощеним викладом текстів законів зі страхування. Тобто теоретичні засади страхування автори черпають із юридичних законів. Хоча має відбуватися зворотний процес: вчені-економісти повинні розробити теорію страхування, а юристи, спираючись на готову теорію, – канонізувати страхування як вид економічних відносин.

На думку О. М. Єфімова, багато викладачів користуються застарілими теоретико-методологічними матеріалами і не усвідомлюють потреби їхньої реновації. Можливо, ця безініціативність викликана тим, що викладач не має стимулу до розвитку нових методик для своїх дисциплін, немає бажання займатися наукою [32].

Всі ці недоліки негативно позначаються на відношенні студентів до предметів економічного циклу, до науки і до своєї спеціальності загалом. Після закінчення закладів вищої освіти (ЗВО) випускники, які йдуть працювати за спеціальністю, стикаються з безліччю труднощів, пов'язаних з відсутністю тих знань і навичок, якими мав би володіти фахівець цього профілю.

Інтерес студентів до дисципліни, що вивчається, багато в чому залежить від методики навчання, обраної викладачем. Методика викладання включає способи організації роботи зі студентами під час занять, прийоми проведення лекцій і семінарських занять та ін. [79, с. 3].

Якщо порівнювати економічні науки за рівнем розробленості науково-методологічної бази, то на останньому місці опиниться страхування. Тим часом вивчення страхових дисциплін сьогодні є необхідним, оскільки страхування є стратегічним сектором економіки. Різноманітність варіантів розвитку економік у різних державах та у світі в цілому, можливість результативного прогнозування

фінансової складової економік є ризиком як виробників, так споживачів. Зменшити рівень ризику за умов ринкової економіки можна головним чином у вигляді страхування.

У сучасних умовах, коли страхування стає чинником відтворення національної економіки, відчувається потреба у нетрадиційному підході до висвітлення страхування. Розглянемо методики викладання страхування, які у наукових публікаціях різними авторами [79, с. 3].

О. С. Симоненко віддає перевагу активним формам викладання страхових дисциплін, таким як проблемна лекція та ділова гра [70].

Проблемна лекція – це лекційна форма заняття, у якій пізнавальна діяльність студентів чи учнів наближається до пошукової, дослідницької. Бажаний результат такого роду заняття може бути досягнутий спільними зусиллями викладача та учнів. Суть проблемної лекції зводиться не до простого викладу матеріалу, а до залучення слухачів до участі у дослідженні проблемної ситуації, залучення їх до діяльності мислення.

Проблемна лекція – це дієвий спосіб залучення студентів до обговорення, розвитку логічного мислення і на практиці цей метод доцільно застосовувати якнайчастіше, вдаючись до різних його форм і варіантів. Вміння логічно та стратегічно мислити, упорядковувати та аналізувати інформацію є провідними у страхуванні, якими повинен опанувати фахівець даного профілю. Незважаючи на те, що страхування скоріше точна наука, ніж гуманітарна, все ж таки і тут проблемна лекція може застосовуватися досить успішно. Якщо студентам подавати вже готові знання, то, швидше за все, в їхній пам'яті збережеться лише незначна частка лекційного матеріалу. Отже, вони будуть змушені самостійно освоювати матеріал, щоб застосувати його на практиці, що нерідко буває безуспішним. Якщо учень не зрозумів суть викладеного повідомлення, не сформував своєї точки зору з цієї проблеми, то при самостійному вивченні може прийти до помилкового розуміння теми, що, у свою чергу, призведе до марності навчального процесу.

Проблемні лекції дозволяють правильно донести інформацію до студента та сформуванню його професійні компетенції [79, с. 4].

Іншим важливим методом активного навчання, який можна і потрібно впроваджувати у навчальний процес, є ділова гра.

М. Новик у своїй статті «Сучасні технології в освіті» дає наступне визначення ділової гри: «Ділова гра – це імітаційне моделювання процесів управління виробництвом та професійною діяльністю людей в умовних ситуаціях з метою вивчення та вирішення проблем, що виникли» [70]. Ділова гра відрізняється від інших методів навчання тим, що дає можливість учасникам відчувати себе у певній ситуації, що вимагає від них вирішення якоїсь виробничої проблеми. Безперечно, подібні заняття допоможуть студентам отримати великий досвід практичної діяльності. Такий метод навчання необхідно застосовувати у страхуванні, оскільки фахівцю цього профілю постійно доведеться стикатися з проблемними ситуаціями, такими як організація зовнішніх зв'язків, створення системи маркетингових комунікацій, а також аналіз економічних показників.

У колективній праці А. С. Кокіна, Н. І. Яшиної та С. С. Петрова, присвяченій темі компетентнісного підходу до практики викладання дисциплін, пропонується інтерактивний метод, що дозволяє логічно підвести студентів до суперечності та викликати його обговорення з приведенням аргументів на користь висловленої думки. Такий спосіб проведення заняття сприяє залученню студентів до дискусії, а також виробленню власної думки на питання, що розглядається. Однак при проведенні таких дебатів необхідно орієнтуватися на рівень знань студентів: питання, що обговорюється, не повинно бути занадто складним для учнів [41].

Г. С. Бельська та В. С. Чувакіна, крім перерахованого вище, у викладанні економічних дисциплін пропонують застосовувати рішення кейсів. Функція «кейс-стаді» полягає не в тому, щоб давати готові теоретичні знання, а щоб виробляти у студентів певні напрямки у мисленні, формувати вміння та навички. Дана технологія мінімізує розрив між теорією та практикою, вчить оцінювати

ситуацію та робити прогнози її розвитку, а також сприяє систематизації знань та розвитку логічного мислення [11].

О. М. Єфімов у монографії «Нове страхування в законах» наводить свою методику викладання страхових дисциплін. Які основні моменти включає запропонована методика [32]?

1. О. М. Єфімов стверджує, що економічні дисципліни слід вивчати з урахуванням нормативно-правових актів, а підручники та інша навчальна література мають виконувати допоміжну роль.

2. Вивчення страхування починається з обов'язкового освоєння студентами сутності базових термінів страхування. Найбільш важливими після самого поняття «страхування» є поняття «страхова справа», «еквівалентність страхових відносин», «ємність страхового ринку», «страхова відповідальність» та «страхові зобов'язання» та ряд інших. До таких термінів, на нашу думку, слід також віднести «страхова культура», «страхова грамотність», «страхова освіта».

3. Ефективним помічником для пізнання базових термінів та понять є метод ілюстрації. Зобразити графічно, зокрема, системи страхової відповідальності студент зможе, якщо зрозуміє суть цих систем.

4. Дуже корисним як для теоретичного, так і практичного освоєння страхових дисциплін є застосування «живих» документів, які діючих в страхових компаній або її філіях, структурних підрозділах.

5. Взаємоперевірки. На практичних заняттях студенти за завданням викладача розподіляються попарно для перевірки чергового фрагмента рейтингової роботи. Перевірки здійснюються не один в одного, що може призвести до певних небажаних домовленостей у парі, виходячи з чого викладач далі розподіляє перевірки між студентами.

6. Практичні контакти з фахівцями страхових компаній на місцях або суміщена робота в страховій компанії є невід'ємним компонентом успішного вивчення економіки. Майже кожна страхова компанія може запропонувати бажаючим роботу

за вільним графіком.

2.2. Розвиток системи підготовки персоналу для ринку страхування в Україні

Розвиток страхової діяльності у нашій державі в важкі часи створення засад самостійної України є дуже визначною частиною даного процесу. Як спосіб соціального захисту домашніх господарств та країни загалом страхування [83, с. 50] є забезпеченням переконаного руху дорогою громадських трансформацій нашої країни і заможності її населення. Без вагання, значна питома вага досягнень залежить від громадянина і ступеня його підготовленості з фаху. От тому чимдалі більшого роль набуває проблема формування дієвої системи підготовки персоналу для ринку страхових послуг в Україні. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, покращення якості освіти населення є одною з пріоритетних задач держави та однією з головних умов її національного захисту. Підготовка висококваліфікованих штатів в сфері страхування виконає в цій доленосній діяльності одне з головних значень [30, с. 37].

Об'єднаний навчальний комплекс «Страхова діяльність» [73], котрий включає підручник у двох томах, автоматизовану систему навчання на компакт-диску й Інтернет-портал – сучасне виняткове явище на ринку к освіти раїни. Даний інтегрований навчальний комплекс регулярно характеризує чотири дисципліни: «Наукові аспекти для страхування», «Соціальне страхування», «Страхові послуги», «Страхування». Автоматизована система навчання (АСН) даного інтегрованого навчального комплексу охоплює новітні методи автоматизованого навчання, а саме: озвучені лекції-фільми, тестові завчання, семінарські завдання, контрольні роботи, тренінги, екзамени, поняття та терміни, законодавчу основу, прикладні документа та відомості щодо усіх фінансових послуг. Автоматизована система навчання рошена на компакт-диску, котрий доставляється одночасно з

підручником. Інтернет-портал dbu.com.ua [39] нагромаджує інформацію щодо навчальних закладів, підручників, новин, дистанційних системи навчання і надає можливість мінятися практикою, піддержує та здійснює режим поновлення інформаційних блоків і програмних компонентів в автоматизованих системах навчання (АСН) для навчальних дисциплін. Загострене питання введення об'єднаного навчального комплексу у закладах вищої освіти та страхових організаціях.

Є багато закладів вищої освіти (ЗВО), котрі здійснюють підготовку фахівців у сфері страхового бізнесу, а саме: заклади вищої освіти Міністерства фінансів України, котрі розміщені у Дніпрі, Львові, Одесі, Тернополі, Чернівцях; «Українська фінансова банківська школа» при Київському національному економічному університеті ім. В. Гетьмана; Західноукраїнський національний університет (ЗУНУ) та ін. [68, с. 393].

В Концепції розвитку ринку страхових послуг в Україні до 2010 р. [61] визначаються стратегічні підходи, котрі повинні бути закладені в основу політики держави в галузі страхування, формування економічних і законодавчих передумов з метою заохочування розвитку ринку страхових послуг, встановлюються головні задачі та шляхи розвитку страхового ринку. Окрім цього, в Концепції розвитку страхового ринку охарактеризовані питання і вади в діяльності ринку страхових послуг в Україні. Це, насамперед, низька ступінь наукового і кадрового забезпечення ринку страхових послуг, недостатня ступінь страхової культури громадян.

Процес підготовка спеціалістів в галузі страхування є комплексним та комплексним питанням, оскільки комплексом є саме суспільство, природним вираженням функціонування і життя котрого є функціонування страхового комплексу і адекватно до нього навчальної практики. На сьогоднішній час авторитетних опрацьовувань на тему «Порядок підготовки персоналу штатів для ринку страхових послуг в Україні» не досить, і вони не надають абсолютної та

єдиної уяви щодо стану даного питання. Оскільки страхова система знаходиться в стані формування, ця система не набула іще тих атрибутів потужної константності, котрі розкривають усяке дієдатне ринкове суспільство, котрим Україна тільки збирається бути.

Сама страхова система України, вимоги котрої повинна задовольняти зазначена освітня система підготовки, зараз є доволі нерозвиненою, та, як наголошує В. Шевченко, з метою надання їй відповідної довершеності необхідно безкомпромісно розв'язувати ряд проблем [92]:

- заохочувати капіталізацію ринку страхових послуг за допомогою наступного збільшення мінімальної величини статутних фондів страхових організацій і збільшення вимог до їхньої платіжної спроможності;

- визначити загальні стандарти і вимоги здійснення діяльності, сформувати дієвий механізм регулювання державою за допомогою розроблення стандартизованого кодексу законів щодо страхування з урахуванням іноземної практики та ін.

Отже з метою розв'язання такої відповідальної трудної задачі, якою є формування системи здійснення підготовки персоналу штатів для ринку страхових послуг в Україні, уже сьогодні необхідне невтомне та ініціативне систематизування належної поточної практики функціонування, котра нагромаджується у нашій державі [30, с. 37-38; 68, с. 394-395].

Ціллю Державної програми розвитку ринку страхових послуг в Україні на термін до 2005 року та на перспективу до 2010 року було формування дієвої системи страхового захисту майнових зацікавлень страхувальників (застрахованих осіб). Саме ця задача стала тим орієнтиром, котрому підконтрольний сьогоднішній розвиток системи підготовки персоналу штатів як результат зумовленого даною ціллю основної задачі ринку страхових послуг в Україні – його щонайбільшого наближення до розвинутого ринку за допомогою зміцнення прозорості і капіталізації [92]. Ефективність і бистрота розв'язання даних задач нашою

державою безпосередньо залежить від реалізації практики страхування, яка нагромаджена розвиненими країнами світової спільноти; беззастережним є і те, що з всіх провідних країн, в результаті генетичної, історичної та етнічної спільності України з народами Західної Європи, саме їхні прикладні пізнання у даній галузі мають зараз для нас головне, а напевно, і визначальне значення в справі просування через страхове піднесення. Проблема розвитку української страхової діяльності у великій мірі знаходиться іще під впливом невігідних чинників, котрі страхова справа одержала як спадщину від радянських часів. Створення законодавчої основи страхування і формування вітчизняного ринку страхових послуг самостійної України проходило, загальновідомо, у проблематичних макроекономічних умовах на тлі знецінення заощаджень громадян за страховими угодами в установах попереднього Держстраху, зниження довіри громадян до фінансово-кредитних інститутів і банківських установ у результаті їхнього банкрутства.

Наступним етапом на шляху вирішення даного складового спадку попереднього стало розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2005 року «Щодо ухвалення Концепції розвитку ринку страхування в Україні до 2010 р.» [61]. У тексті Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року зазначено: «визначає стратегічні підходи, котрі мають бути закладені в засади політики держави у галузі страхування, формування економічних і законодавчих передумов з метою заохочення розвитку ринку страхування, розкриває головну ціль, задачі та шляхи розвитку страхового ринку на термін до 2010 року адекватно до основних стратегічних цілей розвитку держави, які встановлено в Програмі роботи Кабінету Міністрів України «Назустріч громадянам». Виходячи з даного саме, Концепцію розвитку страхового ринку України до 2010 року, необхідно розглядати як основну стратегічну основу розвитку страхового бізнесу у нашій державі [30, с. 38].

Варто наголосити, що на шляху розвитку українського страхового ринку, котрий опирається сьогодні на зарубіжну практику страхової діяльності, однією з основних перепон в набутті світової практики є суперечності між природою

страхового навчання в нашій державі і тим, яка природа страхового навчання в інших державах. Насамперед, ми маємо на увазі те, що підготовка спеціалістів зі страхового бізнесу у державах ЄС є роботою страхових організацій, тобто роботою приватного підприємництва. Здійснення ж підготовки в Україні проводить здебільшого держава, тобто підготовка фахівців зі страхування в Україні є загальною роботою [68, с. 395].

У суворих умовах сучасних реалій ринкової економіки загальновідомо, що ні загального бізнесу держави, ні приватного бізнесу у чистому вигляді немає в жодній з держав у світі, а є постійно баланс між загальнодержавним бізнесом і бізнесом приватним.

Типові особливості, визначені структурні і функціональні риси системи здійснення підготовки штатів для українського страхового ринку зумовлені колом спільних проблем, котрі повинно розв'язувати страхування в нашій державі. Як невіддільний елемент функціонування держави страхування у власному розвитку зумовлене чинниками загального державного стану та еволюції держави, поміж котрих, насамперед, потрібно відзначити, зокрема політичні та суспільні чинники: чинники дії процесів становлення і розвитку сучасної національної державності України – у системному, фізичному, духовному значенні значенні нової української державності; інтеграційні: чинники об'єднання наших співгромадян – як за допомогою її об'єднання у середині в собі, так і шляхом консолідації з громадянами, насамперед – з генетично найбільш близькою до нашої держави спільнотою Польщі, а ще спільнотою держав Європи в результаті руху України до вступу в Європейський Союз; економічні та фінансові: чинники спільного розвитку економіки нашої держави та згідно з цим – розвитку грошового забезпечення даного процесу; психологічні та соціальні: чинники переміни ментальності наших співвітчизників під впливом процесів ринкового перетворення суспільства, котрі несуть українцям сучасна соціальна дійсність та віддаляють громадян від минулої дійсності, стандарти котрих ще наявні у загальній свідомості.

Саме даними чинниками фундаментально зумовлений як поточний образ системи підготовки штатів для українського страхового ринку, так і спільні орієнтири розвитку системи підготовки кадрів страхового ринку України щодо яких йдеться далі [30, с. 39].

На даний час український страховий ринок швидко розвивається, та передбачення закордонних експертів з даного приводу викликають оптимізм. Зокрема, фахівці світової рейтингової агенції Fitch Ratings припускають, що у найближчі два роки страховий ринок України займе друге місце серед країн колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік з залучення інвестицій, уступаючи тільки російському страховому ринку [94]. Як зауважують експерти, поміж факторів, які визначають більш-менш швидкі темпи еволюції страхової діяльності в Україні, визначне місце посідає висока ступінь освіти громадян та, особливо, управлінського складу структур підприємництва. На даному фоні здійснення такого «невидимого» продукту, як послуги страхування, здійснюється порівняно більш легко, ніж за умов невисокої страхової грамотності потенційних учасників страхового ринку.

В розвитку страхової культури населення велике значення належить закладам освіти, наприклад факультетам економічного напрямку, коледжам і технікумам, інститутам, академіям, університетам. Необхідно зауважити, що наша держава – одна з небагатьох держав світу та єдина в пострадянських країнах, де предмет «Страхова справа» є елементом обов'язкових дисциплін для усіх здобувачів вищої освіти, котрі є претендентами на диплом ступня вищої освіти «бакалавра» з економіки, та ін.. Дана практика себе оправдала та довела доречність нормативного статусу предмета «Страхова справа» як елемента базової економічної освіти. Беззаперечний той факт, що процес навчання дисципліни «Страхування», зважаючи на світові вимоги, вимагає серйозного удосконалення. Виявляється великий дефіцит висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, недостатнім є забезпечення здобувачів вищої освіти методичною та навчальною

літературою зі страхування. Зокрема, відповідно до статистики, з метою засвоєння предмета «Страховання» підручник може використати тільки кожний восьмий здобувач вищої освіти; в бібліотечних фондах багатьох закладів вищої освіти відсутній жодний підручника зі страхування, допущений Міністерством освіти і науки України або закладами вищої освіти. Проте становище помалу покращується за допомогою прикладної та дослідницької та роботи колективів національних центрів з економічної освіти.

Однак з огляду на спільну вимогу в штатах, розміри підготовки спеціалістів зі страхової діяльності навіть не перекривають природного вибуття кадрових співробітників страхових компаній. За підрахунками аналізу [28], з метою задоволення вимоги українського ринку страхування висококваліфікованими спеціалістами їхній випуск закладів вищої освіти (ЗВО) кожного року потрібно довести від 400 до 500 осіб. При цьому доцільно подумати щодо ефективної дислокації закладів вищої освіти, котрі будуть проводити підготовку фахівців зі страхування високої кваліфікації. Практика показує, зокрема, що жоден здобувач вищої освіти, котрий закінчив магістерську освітньо-професійну програму «Страховання», «Страхову управління», «Фінансовий менеджмент» не виїхав на роботу за межі столиці України, і це не дивно: адже в Києві сконцентровано практично 50 % вітчизняних страхових організацій. Ось чому раціональною є організація підготовки висококваліфікованих спеціалістів в областях, зокрема в Тернополі, до котрої доцільно залучити державні та комерційні заклади вищої освіти [30, с. 39].

Піднесення вітчизняної системи вищої освіти – це істотною мірою і піднесення системи підготовки українських спеціалістів з страхового бізнесу. Тому проведення навчання зі страхування з наступних життєво потрібних спеціальностей, як «Фінанси, банківська справа та страхування», «Фінанси страхових організацій», «Страхову управління», «Страхова логістика», «Страховий маркетинг», є однією з термінових задач всієї системи підготовки штатів для

український ринок страхування, і це завдання уже вдало реалізується рядом провідних закладів вищої освіти нашої держави.

На даний час у нашій державі реалізовано серйозну діяльність відносно формулювання сутності освіти і підготовки спеціалістів з страхової справи різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і ступенів, зокрема молодший спеціаліст, молодший бакалавр, бакалавр, магістр [30, с. 39].

Навчальний план здійснення підготовки бакалаврів за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» містить також нормативний предмет «Послуги страхування», що допомагає підвищити ступінь прикладної підготовки спеціалістів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» в сфері страхових послуг. Важливу роль з метою забезпечення вимог ринку страхування висококваліфікованими професіоналами відіграє підготовка бакалаврів і магістрів зі страхової діяльності. Практика підготовки бакалаврів і магістрів, яка нагромаджена у нашій державі, заслуговує на дослідження та узагальнення. Зокрема, підготовка магістрів з страхової справи проводиться за двома шляхами [68, с. 395].

Перший шлях передбачає підготовку магістрів зі страхування з контингенту випускників закладів вищої освіти, які мигтять ступінь вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». У даному випадку підготовка магістрів здійснюється протягом півтора року.

Другий шлях передбачає підготовку магістрів зі страхування, котрі мають вищу неекономічну освіту. В даному випадку підготовка магістрів зі страхової справи також здійснюється протягом півтора року. За даним шляхом, зазвичай, навчаються співробітники страхових організацій, котрі вже мають достатню прикладну підготовку. Якість і зміст підготовки магістрів з страхової справи мають потребу виняткової уваги до розроблення навчальних планів. Упродовж останніх років проведена велика діяльність з поліпшення навчальних планів. Зокрема, діючі в Київському національному економічному університеті ім. В. Гетьмана (КНЕУ) та

Західноукраїнському національному університеті (ЗУНУ) навчальні плани зі здійснення підготовки магістрів з страхової справи передбачає вивчення предметів за двома групами.

Перша група – це цикл нормативних предметів загального адміністративного рівня, а саме: «Управління фінансовою санацією підприємств», «Міжнародний менеджмент», «Управління персоналом», «Стратегічний менеджмент», «Фінансовий менеджмент», «Банківський менеджмент».

Друга група охоплює цикл предметів фахової спрямованості (дисципліни вільного вибору професійного циклу підготовки), а саме: «Перестраховальні операції», «Бухгалтерський облік та аудит в страхових компаніях», «Актuarні розрахунки», «Страховий маркетинг» [30, с. 40].

Дисципліни, які вище зазначені, встановлено та рекомендовано науково-методичною комісією з економічної освіти Міністерства освіти і науки України з метою підготовки студентів за другим (магістерським) рівнем вищої освіти з страхової справи, а тому, ці дисципліни у великій мірі характеризують сутність освіти. Водночас заклади вищої освіти мають право, з наданням належної кількості годин в навчальних планах, з метою навчання предметів за вибором закладу вищої освіти, стейхолдерів, здобувачів вищої освіти. Розробці навчальних планів за допомогою вибіркових дисциплін фахової спрямованості має приділятися належна увага. Визначальну роль з метою підготовки бакалаврів і магістрів з страхової справи повинна відігравати їх ґрунтовна прикладна підготовка. Розв'язання даної задачі залежить від організації навчального процесу та вирішується за допомогою занять в аудиторіях, написанням випускних кваліфікаційних робіт та проходження переддипломної практики здобувачів вищої освіти. Кожна з стадій, які названі, навчального процесу має власні знаки і перспективи прикладної підготовки бакалаврів і магістрів з страхової справи та потребує спрямованої діяльності.

Під час навчання здобувачів вищої освіти дуже важливе значення з метою

професійної підготовки є написання майбутнім магістром випускної кваліфікаційної роботи та проходження переддипломної практики. Підготовка до написання випускних кваліфікаційних робіт потребує розроблення належної тематики, зокрема на замовлення страхових організацій; написання випускної кваліфікаційної роботи на прикладних матеріалах страхових організацій, напрацювання реальних пропозицій відносно удосконалення функціонування страхових компаній; перевірки на випускних кваліфікаційних робі на доброчесність; захисту випускних кваліфікаційних робіт з попередньою підготовкою презентацій, виступів на атестаційних комісіях, які очолюють керівники страхових компаній.

Під час проходження переддипломної практики здобувачів вищої освіти суттєва увага повинна сконцентруватись на розв'язання наступних проблем:

- виробнича і переддипломна практики повинні проводитися лише на робочих місцях у всіх головних структурних підрозділах страхових організацій не менше два місяці;

- програми виробничої і переддипломної практик мають включати вивчення головних питань сутності та організації функціонування страхової організації, передбачати розроблення здобувачем вищої освіти стратегії функціонування страхової організації на українському страховому ринку;

- керівництво виробничою і переддипломною практиками мають проводитися висококваліфікованими професіоналами, співробітниками страхових організацій;

- захист звітів про проходження виробничої і переддипломної практик і надання рекомендацій здобувачами вищої освіти повинні проходити перед комісією [30, с. 40].

Рух до Європейського Союзу, котрий чимдалі посилюється в нашій державі, передбачає розповсюдження передової практики навчання зі страхування, основи котрого надає нашій державі Болонська декларація. В даному значення дуже важливою є функціонування закладів вищої освіти України, котрі є ініціативними

провідниками ідей Болонського процесу. Основоположним шляхом у контексті Болонського процесу є налагоджування тісного співробітництва з передовими закордонними закладами вищої освіти з різних держав.

Проблема підготовки висококваліфікованих професіоналів у сфері страхування у період розвиненого інформаційного суспільства, котрий продовжується і зараз, потрібним чином має набути якісно сучасних прикмет, які відповідають змісту періоду розвинутого інформаційного суспільства. Саме виходячи з подібного ставлення до проблеми технічного та інформаційного забезпечення підготовки висококваліфікованих професіоналів зі страхової справи, колектив вчених та практиків наукового видавничого підприємства АВТ у місті Києві у свій час почав діяльність зі виробництва принципово сучасних навчальних систем на основі світової мережі Інтернет, родина котрих отримала спільну назву «Інтегровані навчальні атестаційні комплекси» (ІНАК). Дана праця дала уже високі наслідки. Інтегровані навчально-атестаційні комплекси, які виготовлені спеціалістами наукового видавничого підприємства АВТ, зараз ефективно застосовуються в системі Міністерства освіти і науки України, Державної контрольно-ревізійної служби України, Пенсійного фонду України, Державної казначейської служби України, в банківських установах, страхових організації та ін. приватних компаніях [3; 39].

Принципова різниця Інтегрованого навчально-атестаційного комплексу від систем комп'ютеризованого навчання, котрі наявні зараз, насамперед, у тому, що засадою знань з того або іншого предмета, які представлені ІНАК, є загальна матриця, яка побудована з застосуванням базових законів сприйняття людиною, котра є здебільшого не комп'ютерним апаратом, а винятковим за змістом ноу-хау, котре єднає різносторонні дослідження наукового видавничого підприємства АВТ в сфері системи наук щодо Пізнання і Людини. На стадії навчального спілкування «студент – машина» набуття знань людиною проводиться найбільш шляхом. Студент у даному випадку, щоб знати; і саме перспективу подібного пізнання дає

студенту Інтегрований навчально-атестаційний комплекс. Саме на платформі даної загально системи навчання і було реалізовано перший у нашій державі ІНАК «Страхова діяльність», який призначений для здобувачів вищої освіти, працівників страхових компаній, застрахованих осіб. У книзі з двох томів у абсолютному масштабі досліджено страховий ринок, відображено сутність, принципи і значення страхової діяльності в Україні [73]. Підручник є активним підручником: він має рису живої взаємної дії зі пам'яттю студента, збільшення і уточнення масиву знань з навчального предмета «Страхова справа», який представлений через всевітню мережу Інтернет.

Усі вимоги, котрі висуває Болонська декларація до новітніх навчальних систем, наявні в Інтегрованому навчально-атестаційному комплексі за допомогою його реалізації згідно зі світовими стандартами якості. Слушно зауважити, що якщо Болонська декларація, як планомірний рух єдності людей різних держав, є натхненником еволюції національної т системи підготовки штатів для українського ринку страхових послуг, то Інтегрований навчально-атестаційний комплекс є сильним засобом даної еволюції, котрий застосовує кращі успіхи інформаційного суспільства в повноті, недосягнений зараз іншими автоматизованими засобами навчання.

В Україні питання якісної підготовки штатів є актуальним. Тепер помічається розвиток страхового ринку України. Розв'язувати дану проблему потрібно доволі миттєво, тому автоматизація навчального процесу є на даний час найбільш швидким, найбільш дійовим та основне – найбільш недорогим напрямом. Держава повинна брати найбільш активну участь у реалізації автоматизації процесу навчання, найбільш головне, держава має вести моніторинг автоматизацією процесу навчання за допомогою запровадження, зокрема, ліцензування. Що торкається підготовки штатів для українського ринку страхування, то, передусім, потрібно реалізувати автоматизовані системи, зокрема підготовка керівників страхових організацій; підготовка головних бухгалтерів страхових організацій;

підготовка страхових агентів, брокерів з різних видів страхування [30, с. 41].

Питання показує безпосередню залежність ступеня розвитку сфери страхування від ступеня довершеності її забезпечення законодавством, розвитку належних інструментів регулювання державною. У великій мірі це торкається навчальної практики в сфері страхування: оскільки саме ефективна система підготовки штатів є гарантією досконалого самостійного відтворення та розвитку галузі страхування. На даний час для України задачею є скерованість політики держави в страховій галузі безпосередньо на розвиток навчання. Перехід до інформаційних технологій є визначним механізмом удосконалення якості освіти на ринку страхових послуг, тому що надають можливість безмежно збільшити доступ до інформації, різноманітять інформаційні технології. За даних умов з метою підготовки штатів потрібним є аналіз методів дистанційної освіти, сучасних навчальних та інформаційних технологій, котрі цілеспрямовані на особистість.

2.3. Інтегрований навчально-атестаційний комплекс – стратегічна система підготовки персоналу для страхових організацій в сучасних умовах

Надійшов час розвитку глобалізації та цивілізації, коли освіту розглядають як отримання людського інтелектуального капіталу для країн та світу загалом. Зважаючи на безперервно зростаюче значення людського інтелектуального капіталу в науковому, технічному та економічному розвитку держав, аналіз показує, що освіта стає основною рушійним чинником (первісним терміном) розвитку теперішнього суспільства. Освіта винить важливу дію на рейтинг країн і світі, їхній захист, розподілення секторів дії та головних джерел [66].

Страховий капітал заходить доволі стрімко в період процесу глобалізації, а тому потребує відповідної підготовки штатів, котрі потрібні з метою обслуговування страхового капіталу, а тому мають успішно навчатися у режимі постійної освіти [4, с. 123].

Згідно з Указом Президента України № 606/2006 від 11.07.2006 р. щодо запровадження в дію рішення Ради національної безпеки та оборони нашої держави від 06.04.2006 р. «Щодо стану технологічної та наукової галузі і заходи відносно забезпечення інноваційного розвитку нашої держави» – визначені актуальні доручення і вимоги з метою реалізації відносно теперішнього розвитку освіти як елемента в забезпеченні інноваційного розвитку і національної безпеки нашої держави» [58]:

1) Уряду України забезпечити об'єднання, зокрема виробництва економіки, технологічної наукової галузі та освіти, як умови інноваційного економічного розвитку;

2) для збільшення якості освіти і ступеня інноваційної культури в суспільстві:

а) забезпечити:

- покращання методики планування розвитку системи освіти та ринку праці в нашій державі;

- прийняття методики формулювання вимоги у спеціалістах з повною вищою освітою за належними напрямками і спеціальностями, підготовка котрих проводиться за замовленням держави;

- внесення перемін до порядку створення і розміщення замовлення державного щодо підготовки спеціалістів за належними спеціальностями, зважаючи на вимоги ринку праці;

- введення аналітичних і прогностичних досліджень, які проводяться на стабільних засадах, для встановлення вимог вітчизняної економіки у спеціалістах з проблем інноваційного та інвестиційного управління, бухгалтерського обліку та аудиту, маркетингу технологій і створення замовлення держави з підготовки подібних спеціалістів.

б) убезпечити проведення помежи різноманітних прошарків громадян, насамперед підприємців і державних службовців, заходів просвітництва, які скеровані на рекламу і просування знань щодо інноваційної діяльності як умови

забезпечення конкурентоздатності вітчизняної економіки.

Відповідно до Концепції розвитку ринку страхових послуг нашої держави до 2010 р. [61] з метою створення відповідної системи професійної підготовки та сертифікації спеціалістів зі страхування і забезпечення підтримання державою виконання наукових і дослідних робіт в страховій галузі потрібно:

- опрацювати та пристосувувати програми щодо підготовки спеціалістів зі страхування у навчальних (освітніх) закладах III і IV рівня акредитації, зокрема інститутах, академіях, університетах, до вимог ринку страхових послуг;
- поліпшити систему професійної підготовки в галузі страхування навчальними (освітніми) закладами III і IV рівня акредитації, зокрема інститутами, академіями, університетами, ухвалити належні програми і стандарти навчання, а ще збільшити список спеціалізацій у галузі страхування;
- забезпечити навчання і сертифікацію науково-педагогічних працівників у галузі страхування;
- визначити кваліфікаційні вимоги до менеджерів та співробітників страхових компаній і страхових посередників;
- опрацювати програму державну виконання науково-дослідної діяльності у галузі страхування і підготовки спеціалістів для ринку страхових послуг;
- організувати центр розвитку страхової діяльності, котрий буде проводити наукові дослідження в галузі страхування і буде сприяти наступному розвитку системи навчання, наукового та кадрового забезпечення ринку страхових послуг, а ще введенню системи контролю та оцінювання ризиків страхування.

З метою зростання ступеня страхової культури домашніх господарств:

- опрацювати програму держави інформування громадян за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ) щодо функціонування фінансових ринків, їхнє становище і можливості розвитку, переваги одержання страхових, банківських і фінансових послуг;
- ввести у навчальну заклади програми з розвитку ринків фінансових,

банківських і страхових послуг.

У підручнику «Страхова справа» авторів В. Т. Александров, О. М. Бандурка, О. І. Ворона та ін. аналізується прогнозно-нормативна схема та підхід щодо підготовки спеціалістів для українського страхового ринку [73]. Зазначається, що здійснена велика робота відносно формування сутності навчальних планів науковою методичною комісією з економічної освіти Міністерства освіти і науки нашої держави, котра рекомендувала включити до навчальних планів з підготовки бакалаврів з економіки нормативний курс «Страхова справа». Зважаючи на нормативний статус, дисципліна «Страхування» викладається у всіх освітніх закладах нашої держави, котрі проводять підготовку бакалаврів з економіки. При цьому проявляються питання – якість навчання дисципліни «Страхування» і як результат якість підготовки штатів.

Об'єднаний навчальний комплекс «Страхова справа», котрий охоплює: підручник у двох томах, автоматизовану систему навчання на компакт-диску та Веб-портал – сучасне виняткове явище на ринку освіти країни. Інтегрований комплекс «Страхування» регулярно характеризує 4 предмети, а саме «Наукові аспекти для страхування», «Соціальне страхування», «Послуги страхування» «Страхування» [73].

Проблемі підготовки спеціалістів галузі страхування в час розвиненого інформаційного суспільства, котрий продовжується тепер, приділяється серйозна увага авторами В. Т. Александров, С. Недбаєва, М. Філонюк у статті щодо застосування теперішніх освітніх ІТ-технологій в становленні страхової діяльності в нашій державі [3] та у статті автора А. М. Поддєрьогін щодо напрямів покращення сутності та організації підготовки спеціалістів зі страхування [56].

Зважаючи на перераховані вище стратегічні питання і задачі, котрі властиві освіті в українському ринку страхування, та зважаючи на світову інформатизацію суспільства була поставлена задача – розробити загальний об'єднаний (інтегрований) навчальний атестаційний комплекс (ІНАК) з метою постійної

освіти. Універсальні інтегровані навчальні атестаційні комплекси (ІНАК), розроблені професіоналами під керівництвом В. Т. Александрова та за його прямої участі, тепер ефективно застосовуються в системі Міністерства освіти та науки України, Державної казначейської служби нашої держави, державної контрольної ревізійної служби нашої держави, Пенсійного фонду України, в банківських установах та інших державних структурах і приватних організаціях [3 ; 39; 52].

Принципова різниця універсального інтегрованого навчально-атестаційного комплексу (ІНАК) від систем комп'ютеризованого автоматизованого навчання, котрі наявні зараз полягає, насамперед, у тому, що базою знань з того або іншого предмета, які у ньому представлені, є загальна матриця, котра зроблена із застосуванням основних законів людського сприймання і є за пріоритетом не пристроєм комп'ютера, а винятковим за сутністю ноу-хау, котрий об'єднує різносторонні аналізи в сфері галузі сукупності наук щодо Пізнання і Людини. Усяке знання людини, уподібнене інтегрованим навчально-атестаційним комплексом (ІНАК), структурується таким чином, що під час навчального спілкування «людина – комп'ютер» отримання знань студентом проводиться найбільш простим напрямом. Студент у даному випадку на навчається примусово, а студент інстинктивно стимулюється з метою успішного пізнання та одержання і відпрацьовування навичок, умінь і знань.

Елементами універсального комплексу «ІНАК – Страхування» є [2, с. 68]:

- підручник у двох томах і навчальний посібник для спеціалістів у сфері страхування, здобувачів вищої освіти, слухачів курсів підвищення (перепідготовки) кваліфікації всіх категорій і ступенів навчання. У підручнику, який складається з двох томів, в абсолютнім обсязі досліджено український страховий ринок, відображено сутність, принципи і значення страхових послуг в Україні.

- автоматизована навчальна атестаційна системи (АНАС), яка розміщена на CD, зроблена на базі новітніх способів навчання і перевірки знань, а саме: озвучені

навчальні лекції-фільми, тестові завдання, алгоритми, семінарські завдання, практичні, контрольні роботи, екзамени, словник категорій і визначень, нормативно-правова база і комплект прикладних документів.

Веб-портал – система в глобальній мережі Інтернет, через котру відбувається оновлення законодавчої бази, матеріалів навчального атестаційного комплексу, здійснюється дистанційне навчання.

Потрібно зауважити, що ІНАК зроблено відповідно до світових стандартів якості та відповідає усім вимогам, котрі передбачає Болонська декларація до новітніх навчальних систем. Якщо Болонська декларація, як планомірний рух спільності народів, заохочує розвиток національної системи підготовки штатів для українського ринку страхових послуг, то інтегрований навчально-атестаційний комплекс – це потужний спосіб даного розвитку, котрий застосовує ліпші успіхи інформаційного суспільства в абсолютності, що не досягнуто зараз для інших способів автоматизації навчання [2, с. 68].

Компонент Веб-порталу призначений з метою зв'язку між страховими організаціями та їхніми структурними підрозділами, а ще з регуляторами ринку страхових послуг, зокрема Національним банком України. Окрім цього Веб-портал реалізує функції щодо поновлення інформації та навчально-методичного матеріалу, організації проведення дистанційного навчання[.

Однак страхові організації бажають мати власні індивідуальні інтегровані навчально-атестаційні комплекси, котрі мають віддзеркалювати ознаки окремої страхової організації та її характерні фінансові інструменти, котрим потрібно навчати колектив. Інтегрований навчально-атестаційний комплекс страхової організації призначається з метою опрацювання прикладних знань, умінь і досвіду для окремого співробітника на визначеному робочому місці у режимі постійного навчання і регулярними перевірками. Розробка подібних персональних інтегрованих навчально-атестаційні комплексів, імовірно лише у співробітництві з професіоналами страхової організації. Отже ефективні та якісні інтегровані

навчально-атестаційні комплекси розробляються у дві стадії. Спершу створюється спільний, а опісля здійснюється його різновид, прив'язка, довершення і розширювання відповідно до замовлення окремої страхової організації.

Компоненти страхової організації, котра замовляє та застосовує інтегрований навчально-атестаційні комплекс з метою щоденних власних задач [2, с. 69]:

- підготовка і підвищення кваліфікації (перепідготовки) спеціалістів страхової організації;
- контроль (визначення) ступеня підготовки фахівців, кандидатів на посади, які вакантні;
- передача за допомогою світової мережі Інтернет сучасних фінансових інструментів структурним підрозділам строкової організації і проведення навчання фахівців на робочих місцях:
- атестація (перевірка) спеціалістів страхової організації головного офісу та структурних підрозділів страхової організації;
- одержання і дослідження звітів атестації усіх співробітників страхової організації;
- ухвалення і доведення висновків відносно кадрової політики на базі атестації для усіх структурних підрозділів співробітників страхової організації;
- ведення бази даних щодо знань працівників страхової організації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

На основі проведеного організації професійної підготовки фахівців страхової галузі в закладах вищої освіти України можна зробити такі висновки.

1. Розглянуто форми викладання викликають залучення здобувачів вищої освіти до навчання. Зокрема, проблемна лекція, яка побудована у формі бесіди науково-педагогічного працівника, лектора зі студентами, заохочує слухачів до осмислення проблем, а тому, їхня увагу сконцентровано на меті і завданнях проблемної лекції. Участь студентів в обговоренні проблемних ситуацій підтримує кращому запам'ятовуванню навчального лекційного матеріалу. Крім теоретичних знань, розглянуті способи підготовки майбутніх фахівців виробляють і прикладні навички. Так, робота з документацією чи проходження практики у страховій організації надає можливість одержати безцінний досвід, який потрібний для майбутньої професійної діяльності.

2. Використання активних методик навчання у своїй викладацькій діяльності є індикатором компетентності та креативності викладача. Безсумнівно, справжнім педагогом вважатимуть того, який, навчаючи студентів, сам прагне пізнання нового, самоосвіти і саморозвитку. Якби основна частина викладачів мала ці якості, це дало б потужний поштовх для покращення якості всієї освіти.

3. Ефективною розроблення і реалізації ІНАК, яка включає два рівні, з залученням вчених освітніх закладів і спеціалістів страхових організацій.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи вдосконалення змісту та зміни в організації навчального процесу підготовки фахівців зі страхування за національною рамкою кваліфікацій

Побудова ринкової економіки ставить сучасні потреби відносно суті та організації підготовки спеціалістів з економіки. Розв'язанню даної задачі підтримує Закон «Про освіту», який ухвалений в Україні 05.09.2017 р. № 2145-VIII [59], котрий встановлює рівневу систему підготовки спеціалістів, ліцензування і акредитацію освітніх закладів, збільшення їхніх прав відносно суті і підготовки спеціалістів, покращення структури навчальних планів за допомогою зростання часу на самостійну діяльність здобувачів освіти.

Зважаючи на підвищення значення фінансів, банківської справи та страхування, збільшення фінансової сфери економіки, розвиток фінансового, банківського і страхового ринків, визначної ролі у сьогоднішній отримала підготовка спеціалістів з фінансів, банківської справи і страхування [56].

У нашій державі проведена важлива діяльність відносно формулювання сутності освіти і підготовки спеціалістів зі страхування різноманітного освітнього кваліфікаційного рівня (молодший бакалавр, бакалавр та магістр).

Відповідна професійна підготовка штатів для ринку страхових послуг в Україні і введення у програми викладання спеціальних знань з страхової діяльності постійно було предметом уваги держави. Однак в останній час нормативне заучування навчального предмету з страхової справи є лише для спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», що трохи обмежує перспективи загальноосвітніх закладів, закладів вищої освіти відносно великого спеціального

забезпечення розвитку соціального захисту домашніх громадян за допомогою страхування [16, с. 28].

23 листопада 2011 року Кабінету Міністрів України прийняв Постановою № 1341 «Національна рамка кваліфікацій» [47] та запропонував центральним органам державної виконавчої влади, підприємствам, організаціям і установам, котрі беруть участь в проведенні політики державної в галузі освіти, зайнятості і трудових соціальних взаємовідносин, об'єднанням стейкхолдерів, іншим заінтересованим соціальним контрагентам, включаючи, страховим організаціям застосовувати постанову щодо Національної рамки кваліфікацій в прикладній роботі. Виклики зі сторони стейкхолдерів прискорять реалізацію базових засади вимог щодо кваліфікації [16, с. 28].

14.12. 2016 р. Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження № 1077-р про прогноз заходів з реалізації Національної межі кваліфікацій на 2016-2020 рр. [57], в котрому передбачені заходи відносно кадрового, інформаційного, організаційного, юридичного, нормативного, методичного забезпечення, організацію співробітництва з соціальними контрагентами, залучення світової фінансової і технічної, запровадження пілотних проєктів, один з котрих повинен був торкатися ринку страхових послуг в Україні.

Вітчизняна межа кваліфікацій включає вісім ступенів. Підготовка спеціалістів для страхування проводиться як на шостому ступені «бакалавр», так і на сьомому рівні «магістр» [47]. Головною рисою усіх кваліфікаційних вимог є створення компетентностей, котрі істотно розрізняють теперішні вимоги до освіти від тих, які були. Зокрема, відповідальність, автономність, спілкування, уміння та знання.

Так, підготовка другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачає формування спроможності вирішувати системні питання у сфері фахової і/чи інноваційної дослідницької роботи, що потребує поглибленого переосмислення існуючих та формування сучасних єдиних знань і/чи фахової досвіду [16, с.28-29].

Загальновідомо, сутність освіти встановлюється навчальними планами, за котрими проводиться процес навчання. Важливу діяльність відносно складання сутності навчальних планів відіграє методична наукова комісія з економічної освіти Міністерства освіти та науки нашої держави. Власне за ініціативою даної комісії до навчальних планів підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з економіки було введено нормативний предмет зі страхової діяльності. Це дало можливість збільшити загальну ступінь підготовки економістів з проблем страхової діяльності, що надзвичайно важливо за умов ринкової економіки.

Зважаючи на нормативний статус дисципліни зі страхування, вона викладається у всіх українських освітніх навчальних закладах, котрі проводять підготовку фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з економіки. В цей же час дані, котрі одержані під час проведення акредитаційної експертизи Фаховою радою зі сфери знань 07 «Бізнес-адміністрування» Міністерства освіти та науки нашої держави, показують, що методичне навчальне забезпечення, сутність та якість навчання предмету зі страхової діяльності в багатьох освітніх закладах, винятково приватної форми власності, мають істотні вади. Це є результатом малого числа висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, котрі навчають предмет зі страхування, неналежного забезпечення освітніх закладів підручниками, навчальними посібниками і методичними рекомендаціями з предмету зі страхової діяльності.

Навчальний план підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа і страхування» містить теж нормативний предмет «Послуги страхування», що допомагає збільшенню ступеня прикладної підготовки фахівців спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа і страхування» у сфері страхової діяльності [56].

Дослідження показує, що якісний склад науково-педагогічних, котрі забезпечують підготовку фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з фінансів, банківської справи і страхування в українських державних закладах вищої

освіти трохи вищій. Окрім цього, предмет «Послуги страхування» навчається на засадах вже одержаних здобувачем вищої освіти опорних знань зі страхової діяльності. Це узагалі надає можливість забезпечити якіснішу підготовку професіоналів зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа і страхування» з метою роботи на ринку страхових послуг України.

Визначну роль з метою забезпечити вимоги ринку страхових послуг у висококваліфікованих спеціалістах має підготовка другого (магістерського) рівня вищої освіти зі страхування. Практика підготовки магістрів зі страхової справи, яка накопичена в нашій державі, вимагає на дослідження і узагальнення.

Підготовка другого (магістерського) рівня вищої освіти зі страхування проводиться за двома шляхами.

Перший напрям, коли підготовка другого (магістерського) рівня вищої освіти зі страхування проводиться з числа випускників вищих освітніх закладів, котрі мають перший (бакалаврський) рівень вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». В даному разі підготовка другого (магістерського) рівня вищої освіти триває півтора року.

Другий напрям, коли підготовка другого (магістерського) рівня вищої освіти зі страхування проводиться з контингенту випускників вищих освітніх закладів, котрі мають перший (бакалаврський) рівень вищої освіти не за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». В даному разі підготовка також здійснюється протягом півтора року. За даним шляхом, здебільшого, підготовка другого (магістерського) рівня вищої освіти проводиться з контингенту професіоналів, котрі уже є працівниками в страхових організаціях, тобто мають відповідну прикладну підготовку [56].

Сутність та якість підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти з страхової діяльності потребують виняткової уваги щодо розроблення навчальних планів і програм. Упродовж останніх років проведена важлива діяльність з покращення навчальних планів і робочих програм їхньої підготовки. Чинний у

Київському національному економічному університеті ім. В. Гетьмана, та у Західноукраїнському національному університеті навчальні плани і програми підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти з страхової діяльності передбачає навчання предметів двох груп.

У першій групі це ряд нормативних предметів загальної адміністративної скерованості, зокрема «Керування фінансовою санацією підприємств», «Управління персоналом», «Міжнародний менеджмент», «Стратегічний менеджмент», «Фінансовий менеджмент».

У другій групі це ряд предметів професійної скерованості, зокрема «Перестраховальні операції», «Бухгалтерський облік та аудит у страхових компаніях», «Актуарні розрахунки», «Страховий маркетинг» [56].

Предмети, які названі, встановлені та рекомендовані методичною, науковою комісією з економічної освіти Міністерства освіти і науки нашої держави з метою підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти зі страхової діяльності, а, тому, значною мірою встановлюють сутність освіти. Водночас закладам вищої освіти надано право, зокрема передбачено належну кількість годин у навчальних планах, з метою навчання предметів за вибором закладу вищої освіти, стейкхолдерів, здобувачів вищої освіти. Розробці навчальних планів і програм за допомогою вибіркового предметів професійної скерованості має приділятися велика увага [56].

Під час викладання зростає значення науково-педагогічного працівника, котрий має створювати власний особистий імідж та формувати передумови з метою створення особистісного іміджу у здобувачів вищої освіти, оскільки власне формування брендів є безпосереднім віддзеркаленням ефективності реалізації межі кваліфікацій [16, с. 29].

Для науково-педагогічного працівника постає головна задача з формування комплексних знань та інноваційних сучасних технологій в процесі навчання.

Ступінь отримання знань, зокрема, для другого (магістерського) рівня вищої

освіти торкається найбільш передових концептуальних засад фахової роботи та на межі суміжних сфер, що відіграє істотну роль з підготовки магістрів в сфері страхової діяльності, котра стає все більше інтегрованою страховою послугою на фінансовому ринку, не дивлячись на її винятковий тип, як типу підприємницької роботи, згідно з законом України щодо страхової діяльності [60].

Вміння торкаються як критичного дослідження, оцінювання та синтезу сучасних та важких проєктів, так і розробка і запровадження ідей, зокрема особистий аналіз, котрий надає перспектива переосмислити існуюче і сформувані створити сучасне єдине знання і/чи фаховий досвід та вирішити багатозначні питання. Тому, ринок страхових послуг отримує професіонала іншої якості, котрий здатний розробити інноваційну політику страхових організацій.

В організації процесу навчання зростає роль самостійної діяльності, котра зміцнить вплив на створення відповідальності та автономності, котра цілеспрямована на пропонування інноваційних системних проєктів, першість і абсолютну автономність при їхньому запровадженні, соціальну відповідальність за наслідки ухвалення стратегічних висновків, спроможність самостійно розвиватися та самостійно удосконалюватися впродовж життя [16, с. 29].

Сучасна організація вищої освіти зв'язана зі створенням усіх елементів репутації, а як інструменти застосовуються тренінги, котрі надають можливість створювати складові частини компетентностей, зокрема спілкування, автономність і відповідальність.

В Західноукраїнському національному університеті (ЗУНУ) тренінги є складовою частиною начального процесу з метою підготовки фахівців першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти. В середньому тренінги тривають 108 год., із них до 90 год. – самостійна діяльність. Запровадження сучасної форми організації процесу навчання є пошуком шляхів наступного виконання компетентнісного підходу щодо підготовки висококваліфікованих бакалаврів і магістрів [17]. При цьому застосовується

спеціальна методика навчання, коли окрім тренера – науково-педагогічного працівника, здобувачі вищої освіти теж отримують навички бізнес-тренерів у середині творчих міні-груп, які сформовані [16, с. 29].

Визначну роль з метою підготовки бакалаврів і магістрів зі страхової діяльності відіграє їхня ґрунтовна прикладна підготовка.

Розв'язання даної задачі залежить від організації процесу навчання та досягається за допомогою занять в аудиторіях, написанням, оформленням і захистом випускних кваліфікаційних робіт, виробничої та переддипломної практики здобувачів вищої освіти. Кожна зі стадій процесу навчання, які названі, має власні знаки і перспективи прикладної підготовки бакалаврів і магістрів зі страхової діяльності та потребує планомірної діяльності.

У процесі навчання здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти винятково визначну роль з метою прикладної підготовки відіграють написання, оформлення і захист майбутнім магістром випускної кваліфікаційної роботи та проведення переддипломної і практики.

Написання а випускних кваліфікаційних робіт вимагає розроблення належної тематики, зокрема робіт відповідно до замовлення страхових організацій; підготовка випускної кваліфікаційної роботи на прикладних матеріалах страхових організацій, розроблення відповідних пропозицій відносно удосконалення їхнього функціонування; захисту випускних кваліфікаційних робіт перед атестаційною комісією, котру очолюють керівники страхових організацій.

Під час проходження переддипломної практики здобувачів вищої освіти – майбутніх магістрів істотна увага має бути сконцентрована на вирішенні розв'язанні наступних проблем [56]:

- переддипломна практика має здійснюватися лише на робочих місцях у усіх головних структурних підрозділах, зокрема філіях, відділеннях, страхових організацій протягом не менше півтора місяця (сорок днів);

- програма переддипломної практики має включати дослідження основних проблем суті та роботи страхової організації, передбачати розроблення здобувачем вищої освіти стратегії функціонування страхової організації на українському страховому ринку;
- керівництво переддипломною практикою проводить висококваліфіковані професіонали – співробітники страхової організації;
- захист звітів щодо проходження переддипломної практики і рекомендацій здобувачів вищої освіти має здійснюватися перед комісією, яка враховує пропозиції керівників, працівників страхової організації.

Оптимальна організація тренінгів відповідає безпосереднім задачам Національної межі кваліфікацій. Набуття навичок фінансових аналітиків, ґрунтовне засвоєння технології надання страхової послуги, отримання перспективи передачі знань самими здобувачами вищої освіти один одному, тобто у наступному великому колу користувачів, формування спілкувань у середині міні-груп надає вигоди подібним випускникам на ринку праці.

3.2. Удосконалення страхової освіти в контексті Болонської декларації та сучасні перспективи реалізації інноваційних заходів з викладання страхування

В Україні розвиток ринкової економіки, яка соціально орієнтована, обумовив формування принципово сучасної системи страхового захисту зацікавлень структур підприємництва та фізичних осіб у разі збитків від форс-мажорних непередбачуваних обставин, зокрема дорожньо-транспортних пригод, аварій техногенного характеру, стихійного лиха, та інших. За останні роки розмір послуг страхування зріс. Спричинив теж потребу реформування системи захисту від ризиків природної і техногенної природи на базі страхування цивільної

відповідальності, майна, а для населення окрім цього страхування пенсій, здоров'я та життя [49, с. 602].

Є основи визнавати, що реалізація згідно з вимогами законодавства ряду видів страхування, яке є обов'язковим, приведе до наступного суттєвого збільшення страхового ринку в Україні. При цьому виняткова увага повинна бути приділена зростанню частки страхування життя та інших видів страхових випадків, котрі нададуть можливість організувати ліпний соціальний захист фізичних осіб, що буде супроводжуватися формуванням серйозних страхових резервів. Грошові кошти резервів будуть тимчасово вкладені у розвиток економіки за допомогою, наприклад, формування джерел для надання довготермінових позик. Обчислення підтверджують, що за допомогою страхування варто перерозподіляти приблизно 10 % валового внутрішнього доходу (ВВП). Розвиток страхової сфери буде сприяти вирішенню суперечності поміж потребою зменшення податкового тиску при паралельному поліпшенню фінансового забезпечення державних програм соціальний розвиток [51, с. 187].

За станом на 1 січня 2021 року у Державному реєстрі фінансових установ (ДРФУ) обліковувалось 210 страхових компаній, із них 20 – страхові компанії зі страхування життя. Відбувається активний процес залучення закордонних інвестицій в страхову справу. Контрольний пакет акцій переважної кількості провідних страхових компаній належить нерезидентам. Це потребує пришвидшення реалізації міжнародних стандартів нормативно-правового забезпечення страхового бізнесу, переходу на світові стандарти бухгалтерського обліку та звітності, збільшення переліку страхових послуг та реалізація сучасних технологій їхнього надання.

Страхові організації одні з перших почали важливу інтеграцію з іншими країнами, приміром державами-членами Європейського Союзу. Це знаходить вияв у перестрахованні ризиків на світових страхових ринках, вступу нашої панства в якості повноправного учасника в Міжнародну систему «Зелена картка», зростанні

обсягу закордонних інвестицій в страхову сферу. Входження нашої держави до Світової організації торгівлі (СОТ) надав сучасний імпульс щодо розвитку страхування за умов конкурентної боротьби з провідними західними страховими компаніями [51, с. 187].

У конкуренції важливим стає людський чинник. Страхові компанії, які спроможні швидше опрацювати та запровадити на страховий ринок сучасні страхові послуги виграють в конкурентній боротьбі.

Ринкові трансформації, на погляд В. С. Буковинський [14], встановлюють перед освітою задачі зі збільшення якісного ступеня підготовки окремого співробітника, що має пряму дію на якість робочої сили та її відтворення, а це імовірно при умові забезпечення принципу «дійової роботи» та співробітництва навчальних (освітніх) закладів і страхових організацій [15, с. 10].

Згідно з п. 6 розділу 5 «Головних заходів з виконання Концепції розвитку українського страхового ринку до 2010 р., яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 369-р від 23.08.2005 р. [61] передбачені кроки з організації та розвитку освіти, зокрема розроблення та пристосування навчальних планів і програм з підготовки зі страхової діяльності в навчальних (освітніх) установах III-IV ступеня акредитації до вимог ринку страхових послуг України, а теж покращення системи професійної підготовки в сфері страхової діяльності навчальними (освітніми) установами закладами III-IV рівня акредитації, збільшення кількості освітніх та освітньо-професійних в даній галузі.

Причинами потреби перемін в підготовці штатів для страхової діяльності є:

- підвищення масштабів страхування;
- забезпечення збільшення фінансової стабільності страхових компаній;
- суттєве підвищення потреби у висококваліфікованих фахівцях;
- перехід вітчизняної освіти на стандарти Європейського Союзу;
- відсутність окремої спеціальності «Страхова діяльність» та ін. [15, с. 11].

Практика держав з розвинутим страховим ринком показує, що у страховій діяльності повинен бути зайнятий орієнтовно кожний 500 житель. Відносно до нашої держави це засвідчує можливість зростання кадрів страхових компаній від 95000 до 110000 осіб. На сьогоднішній час даний показник приблизно в 2,5 раза нижчий. Це торкається тільки комерційного страхування. Іще більшу попит в персоналі мають страхові компанії з соціального страхування [51, с. 187].

Вища освіта зі страхування потрібна не усім співробітникам. Істотні питома вага потреби в штатах може і надалі вирішуватися за допомогою фізичних осіб, які не мають спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». За підрахунками експертів тільки майже 25 % кадрів страхових організацій має мати власне освіту зі страхування. В українському страховому бізнесу на даний час не більше 2 % співробітників одержали подібну освіту.

Зважаючи з загального числа співробітників страхових організацій (45000 працівників) та середнього терміну їх ротації від 18 років до 20 років, потреба у підготовці висококваліфікованих професіоналів складає майже 550 чоловік з потребою послідовного збільшення даного числа по мірі збільшення кількості страхових компаній [51, с. 188].

З метою успішного управління ходом підготовки кадрів зі страхування необхідне ґрунтовне прогнозування попиту на фахівців високої кваліфікації з виокремленням часових термінів, головних спеціальностей, областей використання випускників навчальних закладів, ресурсів фінансування затрат на освіту. В останні роки Київський національний економічний університет ім. ВА. Гетьмана (КНЕУ), Західноукраїнський національний університет (ЗУНУ) та Українська фінансово-банківська школа (УФБШ) загалом у випускають за денною та заочно-дистанційною формами навчання менше 100 магістрів, які зорієнтовані на працевлаштування в страховій індустрії. Підготовка персоналу для страхового бізнесу має бути організована і в інших обласних центрах. З цією метою можна

було б застосовувати запас університетів економічного профілю та фінансових академій у Чернівцях, Харкові, Тернополі, Одесі, Львові, та Дніпрі.

Подеколи дискутується проблема щодо відкриття спеціалізованого закладу вищої освіти, який орієнтований на підготовку персоналу для страхової діяльності. Вважається, що відкриття закладів вищої освіти, вузької спеціалізації, себе не оправдує. Це потребує залучення багато науковців високої кваліфікації, котрих не можуть раціонально використати у невеликому навчальному (освітньому) закладі. Вузькоспеціалізований заклад вищої освіти не буде мати статус державного навчального (освітнього) закладу. Тому, не можна розраховувати на фінансування з державного бюджету. Ціна навчання на контрактних умовах може виявитися більш високою, ніж в інших закладах вищої освіти.

Потрібно уточнити статус першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Відповідно до вітчизняного законодавства диплом бакалавра засвідчує щодо наявності в його власника базової вищої освіти. Це надає основу стейкхолдерам розглядати базової вищої освіти як неповну вищу освіту. Властивістю вітчизняних закладів вищої освіти є те, що здобувачі вищої освіти на першому рівні навчання отримують теоретичні знання з загальних економічних предметів. Лише в на навчанні за другим (магістерським) рівнем вищої освіти здобувачам вищої освіти викладають вузькі фахові предмети, надаються перспективи ознайомлення зі страховим бізнесом при проходженні бакалаврами виробничої і магістрами переддипломної практики прямо у страхових організаціях [51, с. 188].

Більша кількість випускників закладів вищої освіти західних держав після одержання диплому бакалавра починають працювати. За другим (магістерським) рівнем вищої освіти навчається тільки найбільш талановита молодь. Заохочується існування у майбутніх здобувачів за другим (магістерським) рівнем вищої освіти виробничої практики. Часто самі страхові організації надають талановитим співробітниками рекомендації на другий (магістерський) рівень вищої освіти та фінансують належні затрати.

Використовування бакалаврів в структурах страхових компаній у значній мірі затрудняється браком відповідної спеціалізації їх підготовки. Тепер навчальний план за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» загальний для майбутніх співробітників державних фінансових організацій, установ фінансових служб підприємств та страхових організацій. Це обмежує перспективи підготовки фахівців для страхової діяльності. На дисципліни страхового ряду віддано менше 9 % обсягу навчального часу.

На даний час під дією Болонської декларації проводиться перегляд навчальних планів для об'єднання навчальних планів. У цьому зв'язку є велика імовірність того, що нормативна навчальна дисципліна «Страхова справа», котра тепер вивчається здобувачами вищої освіти усіх спеціальностей галузі знань 07 «Управління та адміністрування», може бути вилучена з навчальних планів. Це, звичайно, спричинить превеликої шкоди збільшенню страхової культури насамперед поміж спеціалістів з фінансів, банківської справи, бухгалтерського обліку та оподаткування, менеджменту, маркетингу, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, публічного управління та адміністрування, від котрих буде залежати налагоджування взаємовідносин підприємств зі страховими організаціями. Ігнорування підготовкою подібних знань буде формувати основу з метою незастосування перспектив страхового захисту, утруднить боротьбу з обманом під час надання страхових послуг. Отже здобувачам вищої освіти усіх спеціальностей галузі знань 07 «Управління та адміністрування» варто дати перспективу вибрати з метою навчання навчальну дисципліну, котра надає шанс опанувати засадами страхової діяльності. Це може бути одним з важливих факторів під час працевлаштування в структурні підрозділи страхових компаній, котрі мають великий попит на маркетологів, менеджерів, бухгалтерів, підприємницьку діяльність, фінансистів, економістів, правників [51, с. 189].

Перешкоджає закономірності і та обставина, що навчання засад страхової діяльності не визначено для спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 08

«Право». Тим часом Закон України щодо страхової діяльності вимагає від менеджерів страхових компаній вищої юридичної чи економічної освіти.

Одним з основних принципів формування зони європейського простору вищої освіти є підведення під нього поглибленої наукової основи. Теперішній ступінь наукових досліджень лишається невисоким. В Україні за один рік з тематики страхування захищають тільки до 3-4 дисертацій на здобуття наукового ступеня. За останні 15 років захищена одна докторська дисертація. Науково-педагогічні працівники опубліковують мало наслідків власних наукових досліджень. Ще менше науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти беруть участь в підготовці нормативно-правових актів, пропозицій, котрі регулюють страхову справу. Лізі страхових компаній України (ЛІСОУ) донині не вдалося сформувати передумови з метою активізації наукових досліджень. Від структурних підрозділів страхових компаній не надходять рекомендації щодо здійснення тих чи інших проєктів. Брак фінансових ресурсів на наукові розробки – одна із причин цього. Проблема щодо формування страховими компаніями при українській Лізі страхових організацій фонду інновацій не знайшло відповідного розв'язання.

Напрямами удосконалення якості освіти, у тому числі в сфері страхування, є [15, с. 11]:

- наближення чинної української законодавчої основи в сфері освіти до нормативно-правових актів держав-членів Європейського Союзу;
- посилення євроінтеграційних процесів, розвиток співробітництва та партнерства поміж Україною та Європейським Союзом в сфері освіти;
- введення новітніх інформаційних технологій;
- забезпечення збільшення якості підготовки висококваліфікованих бакалаврів і магістрів різноманітних галузей економіки;
- забезпечення збільшення співробітництва з міжнародними установами.

В Україні Перспективи розвитку страхової діяльності вимагають докорінних перемін у системі підготовки і забезпечення штатами страхових компаній.

Передбачуване зростання розмірів страхових платежів буде потребувати додаткового залучення в страховий бізнес фахівців високої кваліфікації, що буде сприяти зниженню напруженості на ринку праці, проте водночас підвищення вимог до системи підготовки та перепідготовки (підвищення кваліфікації) штатів для страхової діяльності.

У той же час особливість страхової справи вимагає залучення до праці бакалаврів і магістрів високої кваліфікації, зокрема , програмістів, правників, бухгалтерів, фінансистів, експертів, брокерів, агентів, менеджерів, економістів, андеррайтерів з формування страхових портфелів, актуаріїв з оцінки страхових ризиків, фінансових аналітиків та консультантів у сфері страхування та ін., які добре обізнані з теорією та прогресивною технологією страхової діяльності.

У цьому зв'язку потрібно [15, с. 11]:

- сформулювати типові кваліфікаційні вимоги до співробітників страхових організацій, їхніх страхових посередників та органів регулювання та нагляду за страховим бізнесом;
- спрогнозувати послідовний перехід до заміщення посад менеджерів страхових організацій, їхніх заступників і керівників структурних підрозділів (філій, відділень) виключно співробітниками, котрі мають вищу, повну вищу професійну освіту за спеціальністю;
- поліпшити освітню кваліфікаційну характеристику спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» в частині підготовки бакалаврів і магістрів для страхової діяльності.

Передові керівники провідних українських страхових організацій у нашій державі, винятково тих, що мають зарубіжних власників (засновників, акціонерів), пройшли вищу школу страхової досконалості і міжнародне стажування. Однак чи можуть освітні послуги навчальних (освітніх) закладів України задовольнити потреби страхових організацій, в тому числі у період реформування вищої освіти відповідно до Болонської декларації. Для підняття престижу професій страхової

діяльності страхові організації, зокрема, Тернополя належно співробітничать з закладами вищої освіти, здобувачі вищої освіти котрих періодично запрошуються з метою проходження як виробничої, так і переддипломної практики, написання оформлення і захисту випускних кваліфікаційних робіт на матеріалах функціонування страхових організацій.

Законом України щодо страхової діяльності [60] посеред конкретних головних функцій органу регулювання і нагляду визначена участь в проведенні заходів, які скеровані на перепідготовку, зокрема підвищення кваліфікації, штатів для страхової діяльності та участь у закордонній співпраці в галузі перестраховування і страхування, що збільшує значення Болонської декларації.

Істотне зростання якості освіти за допомогою покращення її методичного і матеріального забезпечення є однією з задач Болонської декларації [23].

Рекомендації з покращення якості підготовки штатів з метою забезпечення фінансової стабільності страхових організацій [15, с. 11–12]:

- розбудова закладів вищої освіти IV рівня акредитації як інноваційних центрів розвитку страхових послуг зокрема і фінансових послуг загалом;
- інтегрована взаємодія страхових компаній зі здобувачами вищої освіти з метою формування засад прикладних навичок на замовлення стейкхолдерів (роботодавців) та збільшення поля страхової діяльності;
- підтримання кредитно-модульної системи Західноукраїнського національного університету з включенням навчальної дисципліни «Страхова діяльність» до модуля «Ринок фінансових послуг»;
- розроблення спільно зі страховими компаніями тематики випускних кваліфікаційних робіт;
- побудова механізму керування якістю підготовки фахівців для ринку страхових послуг за міжнародними стандартами ISO 9001:2000.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

На основі проведеного дослідження напрямів удосконалення підготовки фахівців зі страхування в Україні можна зробити такі висновки.

1. Поради науково-педагогічним працівникам пов'язані з подоланням стереотипів в організації процесу навчання, регулярне формування сучасних творчих колективів, реальність задач, які розв'язуються, за допомогою постійного співробітництва з учасниками ринку страхових послуг та його фінансової інфраструктури.

2. У міру виконання принципів Болонського процесу буде піднято рівень вищої освіти у галузі страхування до загальних європейських стандартів. Об'єднання страхових компаній може надіятися на поповнення його кадрів висококваліфікованими фахівцями випускниками закладів вищої освіти. Варто очікувати, що і навчальні (освітня) заклади відчують визначне підтримання формувань страхових компаній у досягненні даної цілі.

3. Якісне виховання, навчання та розвиток особи на усіх стадіях її життєвого шляху є стратегічним джерело ринку страхових послуг і окремого спеціаліста.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення важливого наукового завдання щодо теорії і методики викладання страхування в контексті освітньої діяльності. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку висновків та узагальнень.

1. Особливості теперішнього розвитку економіки ставлять важливі проблеми відносно вчасного передбачення кризових явищ, прогностного оцінювання їх розміру і глибини, розробка успішних заходів проти негативних процесів та їхніх результатів. В даному відношенні істотно збільшується роль науки і освіти, котрі мають забезпечити висококваліфікованих спеціалістів новітніми способами керування процесами в економіці, аналізу розвитку економіки, відповідного і вчасного оцінювання небезпек розвитку економіки.

2. Економіст є головною фігурою ринкової економіки. Ефективність роботи економіста залежить від його бажання і спроможності ризикувати; готовність до застосування перспектив, які надаються фінансовим ринком; націленості на пошук сучасних напрямів збільшення розмірів функціонування. Отже питання підготовки персоналу економічної скерованості, зокрема для страхового ринку, є доволі актуальним у сучасних умовах.

3. Тим часом безсумнівними стають негаразди теперішніх методик навчання економічних, зокрема страхових, дисциплін, а саме:

- невисока якість проведення студентських лекційних, семінарських і практичних занять;
- брак ефективної студентської виробничої і переддипломної практики;
- нестача персонального підходу до обдарованих, багатонадійних здобувачів вищої освіти та ін.

4. Страховий бізнес об'єктивно має значну перспективу з метою наступного розвитку. Задача полягає у тому, щоб за рахунок набуття через науку та освіту

знань щонайбільше використати переваги страхової індустрії з метою задоволення вимог українських підприємців та фізичних осіб в надійному захисті від матеріальних збитків при ризикових обставинах.

5. Досягнення в навчання теорії страхової діяльності, в здобутті прикладних навичок та і в цілому в створенні вірного розуміння щодо дисципліни природно залежить від професіоналізму науково-педагогічного працівника, котрий опрацьовує власну методику навчання, чи застосовує уже готові методики викладання своїх колег. Котрий би засіб донесення матеріалу не вибрав науково-педагогічний працівник, він повинен забезпечити здобувачів вищої освіти відповідним обсягом знань, який необхідний освітньою програмою вищої професійної освіти.

6. З метою удосконалення покращання кадрового та наукового забезпечення страхової діяльності:

- Доречно сконцентрувати науковий потенціал закладів вищої освіти на опрацюванні найближчим часом спільно зі страховими компаніями, їхніми об'єднаннями і державним регулятором, зокрема Національним банком України, проекту «Стратегії розвитку страхування в Україні на період до 2025 року». Потрібно встановити перелік наукових питань, котрі повинні бути розв'язані із встановленням черговості їхньої реалізації, наближеної вартості робіт та передбачуваної результативності подібних інвестицій.

- Необхідно активізувати хід підвищення ступеня капіталізації страхових компаній через об'єднання (злиття) поглинання малих страхових організацій, збільшення вимог до величини статутного капіталу. Зважаючи на іноземну практику для нашої держави оптимальним є число страхових компаній у рамах сто страхових організацій, що у 2,4 раза менше від кількості їхньої реальної наявності. Страхові компанії, котрі у середньому за останні 3 роки мають питому вагу в обсязі страхових премій на страховому ринку менше 0,5 %, мають вийти зі страхового ринку чи об'єднатися з іншими потужними формуваннями. Необхідно встановити і

найбільшу частку страхового ринку для однієї страхової організації. Це посилить конкуренцію між страховими організаціями унеможливить монополізацію страхової індустрії, підвищить інтерес до реалізації результатів наукових досліджень і до методики викладання страхування.

- Найближчим часом доречно реалізувати заходи відносно створення типових засад страхової діяльності. Це надасть перспективу істотно налагодити процес проведення страхових операцій, ефективніше проводити контроль за виконанням страховими компаніями власних обов'язків, зменшити ступінь шахрайських дій. Наявність подібних засад спростить підготовку бакалаврів і магістрів високої кваліфікації, пришвидшить обговорення скарг.

- Доречно сформувані за допомогою страхових компаній централізований фонд інноваційний. Відрахування до інноваційного фонду в обсязі 0,2 % премій від страхування надало б перспектива кожного року накопичувати не менше 50 млн. грн., котрі можна було б застосовувати на конкурсних основах з метою фінансування наукових досліджень, здійснення заходів з покращення страхової культури та освіти у державі.

- Варто було б організувати в областях фахові коледжі (технікуми) з підготовки молодших бакалаврів для страхової сфери. Раніше, у Чернівцях, Львові, Одесі та Дніпрі проводилася підготовка штатів для системи Державного страхування. Це надасть можливість підготувати страхових брокерів, агентів та інших страхових професіоналів, посади котрих не вимагають другого (магістерського) рівня вищої освіти.

- У страховій діяльності велика частина кадрів має вищу неекономічну освіту не за фахом. Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (КНЕУ), Західноукраїнський національний університет (ЗУНУ) та ін. заклади вищої освіти сформували умови з метою отримання подібними співробітниками другого (магістерського) рівня вищої освіти за магістерською освітньо-професійною програмою «Страховий менеджмент». Однак даний шанс

застосовується ще доволі мало. Страховим компаніям варто відшкодувати власним працівникам до половини вартості за навчання.

7. Реалізація подібних заходів серйозно поліпшить кадровий потенціал страхових компаній, буде сприяти заохоченню співробітників до ліпного здійснення власних функціональних обов'язків.

8. Ефективна підготовка бакалавра, магістра є багатосторонньою проблемою, що містить у собі багато критеріїв та аспектів, зокрема з поміж котрих одним з найбільш важливих є відповідність особистісних, фахових і кваліфікаційних якостей бакалавра, магістра вимогам прикладної роботи. З огляду на зазначене, актуальності набуває виявлення прикладних вимог щодо підготовки бакалаврів і магістрів зі страхової справи.

9. Зараз лідерами українського ринку страхових послуг і головними флагманами ведення страхового бізнесу за критерієм чистих страхових премій є наступні страхові організації, а саме: ПрАТ СК «ПЗУ Україна», ПрАТ «УПСК», ПрАТ «СК «Альфа Страхування», ПРАТ «СК «Арсенал Страхування», АТ «СК «Інго», ПрАТ «Українська страхова компанія «Княжа», «Нефтегазстрах», ПАТ «НАСК «Оранта», ПрАТ «СК «Провідна», АТ «СГ «ТАС», ПРАТ «СК «Універсальна», ПрАТ «СК «Уніка».

10. Відповідно, з метою ідентифікації новітніх вимог щодо підготовки професіоналів зі страхової справи варто, насамперед, орієнтуватися на вимоги перелічених вище головних учасників українського страхового ринку.

11. Некомпетентність страхових фахівців з даними знаннями призведе збільшення безпідставних розмірів потоків українського перестрахування.

12. Обмеження навчальної підготовки спеціалістів зі страхування тільки фінансовою спеціалізацією ставить страхову компанію у вагомому залежності від технічних фахівців. У зв'язку з вище викладеним постає терміновість підготовки спеціалізованих програм навчання в українських закладах вищої освіти економічного профілю.

13. Для підготовки штатів для українського ринку страхових послуг, насамперед і короткотерміновий період потрібно опрацювати універсальні інтегровані навчальні атестаційні системи, а саме:

- підготовка менеджерів страхової організації;
- готування головних бухгалтерів страхової організації;
- підготовка страхових агентів зі страхування життя;
- готування страхових агентів із страхування ризиків та ін.

14. В Україні головною гарантією досягнення розвитку страхування також є запозичення практики організації економічної освіти держав з розвиненою соціальною ринковою економікою і послідовне доведення її до міжнародного рівня; поглиблення співпраці із навчальними (освітніми) закладами Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економіки : навчально-методичний посібник. К. : КНЕУ, 1998. 280 с.
2. Александров В. ІНАК – стратегічна система підготовки кадрів для страхових компаній в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2007. Вип. 94-95. С. 67-69. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_94-95_2007.pdf.
3. Александров В., Недбаєва С., Філонюк О. Шлях використання сучасних освітніх ІТ-технологій устанавленні страхової справи в Україні: *Вісник Київського Національного уні-верситету імені Тараса Шевченка*. Серія: «Економіка», 2006. Вип. 81-82. С. 63–64. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_81-82_2006.pdf.
4. Александров В. Т. Безперервна освіта: джерела і сутність у контексті розбудови нових основ української державності. Теорія і практика державного управління : Зб. наук. пр. : Вид-во ХРІДУ НАДУ "Магістр". 2006. Вип. № 1 (13). С. 122–126.
5. Александрова М. М., Петрук О. М., Уллубієва К. К. Страхування: навчально-методичний посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. Житомир: ЖДТУ, 2010. 184 с. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/43505/mod_resource/content/1/Strahuvannya%20%2B%20Karo.pdf
6. Базилевич В.Д. Страховий ринок України : монографія. К. : Товариство «Знання КОО», 1998. 374 с.
7. Базилевич В. Д., Базелевич К. С. Страхова справа. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Знання, КОО, 2002. 271 с.
8. Базилевич В. Креативність та професіоналізм – конкурентні переваги страховика в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2007. Вип. 94-95. С. 6-8. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/>

ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_94-95_2007.pdf.

9. Батракова Л. Г. Инновации в сфере образования: экономические аспекты. *Ярославский педагогический вестник*. 2012. № 4. С.121-124.

10. Бачевський М. В. Маркетинг. Формування професійної компетенції : підручник. ВД «Професіонал», 2005. 512с.

11. Бельская Г. С. Совершенствование преподавания экономических дисциплин. *Вестник Томского государственного университета. Экономика*. 2007. № 1. С.92-98.

12. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна Болонья – Саламанга – Прага – Берлін) / Упор. М. Ф. Степко та ін. Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. 52 с.

13. Болюбаш Я. Чинники оптимізації освіти. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 196. С. 6.

14. Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту. *Фінанси України*. 2004. № 9. С. 74–83.

15. Внукова Н. М. Забезпечення якості освітніх послуг для підготовки фахівців страхової справи у контексті Болонського процесу. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2007. Вип. 94-95. С. 10-13. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_94-95_2007.pdf.

16. Внукова Н. М. Зміни в організації навчального процесу підготовки фахівців зі страхування за національною рамкою кваліфікацій. С. 28-30. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/9148/28-30.pdf?sequence=1>.

17. Внукова Н. М., Ачкасова С. А. Компетентнісний підхід у забезпеченні якісних освітніх послуг при підготовці студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». *Новий колегіум*. 2009. № 6. С. 26–32.

18. Внукова Н.М., Коваляк Р. Особливості стратегічного контролінгу у менеджменті діяльності вищого навчального закладу. *Менеджмент та бізнес-освіта*

України у глобальному конкурентному середовищі: матеріали Шостої міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні». К., 2005. С.108–119.

19. Гайдаржийська О. М., Щепіна Т. Г., Білобловська А. І. Методика викладання фінансових дисциплін. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2019. Вип/ 33. С. 189-193. URL: <http://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/144/139>.

20. Галаур С. Кожен десятий студент України навчається у Харкові. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 222. С.5.

21. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія. К. : КНЕУ, 2009. 283 с.

22. Говорушко Т. А. Страхові послуги : навч. посібник. К. : Центр навч. літ-ри, 2005. 400 с.

23. Головатий М. Визначальна сфера суспільного буття. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 107. С.10.

24. Гомелля В. Б., Туленты Д. С. Страховой маркетинг (Актуальные вопросы методологии, теории и практики). 2-е изд. М. : Анкил, 2000. 128 с.

25. Гордієнко А. Ю. Роль страхової культури у розвитку ринку страхування життя. С. 73-75. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/22159/73-75.pdf;jsessionid=0FE79ACD447825A95DCFC92840BF23D3?sequence=1>.

26. Грицуленко С.І., Потапова-Сінько Н.Ю., Гарбера К.М. Методика викладання економічних дисциплін : навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. Одеса : ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2012. 224 с.

27. Губерський Л. Орієнтир – сучасні потреби зовнішньої політики. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 79. С. 7.

28. Досвід і напрямки розвитку страхової освіти. URL: <http://www.refine.org.ua/pageid-4102-1.html>.

29. Дращиця С. А. Особливості методології підготовки висококваліфікованих фахівців економічного напрямку. Актуальні проблеми

навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі : тези доповідей дванадцята міжнародної науково-практичної конференції. Київ. Університет «Україна». 2012. С. 156-158. 37-41. URL: https://new.uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Actualni_problemi/Tezi-12_kon_2012.pdf#page=156.

30. Дrajниця С. А. Проблеми підготовки кадрів для страхового ринку України та шляхи їх вирішення. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2011. № 4. С. 37–41.

31. Ефимов О. Н. Методологические основы и методика преподавания экономических дисциплин в вузе с использованием гносеологического потенциала нормативных документов : учебно-методическое пособие. Саратов : Вузовское образование, 2014. 86 с. URL: <https://www.iprbookshop.ru/23080.html>.

32. Ефимов О. Н. Новейшее страхование в законах : монография. Science Book Publishing House, Yelm, WA, USA, 2013. 484 с.

33. Ефимов О. Н. Страхование по закону о страховом деле : учебное пособие (приложение к программе подготовки бакалавров). LAP LAMBERT Academic Publishing GmbH & Co. KG, Heinrich-Böcking-Str.6-8, 66121 Saarbrücken, Germany. 2012. 685 с.

34. Ефимов О. Н. Страхование дело : учебно-методическое пособие. Саратов: Вузовское образование, 2014. 177 с. URL: <http://www.iprbookshop.ru/23088>.

35. Журавка О. С., Лопатченко С. Г. Страхова культура як один із чинників впливу на розвиток страхування. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4102>.

36. Забурмеха Є. М. Страхова діяльність як об'єкт дослідження маркетингу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 6, Т. 4. С. 173-177. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_6_4/173-177.pdf.

37. Зубец А. Н. Страховой маркетинг. М. : Анкил, 1998. 256 с.

38. Зубец А. Н. Маркетинговые исследования страхового рынка. М. : Центр

економики и маркетинга, 2000. 218 с.

39. Інтернет-портал підтримки інтегрованих навчально-атестаційних комплексів неперервної освіти. URL: <http://www.dbu.com.ua>.

40. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків. Тернопіль : Економічна дума, Карт-бланш, 2002. 570 с.

41. Кокин А. С., Яшина Н. И., Петров С. С. Внедрение компетентностного подхода в практику преподавания дисциплин профиля «финансы и кредит» бакалавриата по направлению «Экономика». *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2014. № 3. С. 85-88.

42. Колотило О. Д. Актуальність підготовки кадрів щодо страхування інноваційних технологій транспортування енергоносіїв. С. 97-99. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197235859.pdf>.

43. Колотило О. Д. Плідність використання міждисциплінарних природничо-технічних і економічних знань в оцінці страхових ризиків. Наукова складова навчального процесу та інноваційні технології його розвитку: зб. матеріалів наук.-метод. конф. 12 квіт. 2011р.: у 2 т. Т. 2. К. : КНЕУ, 2011. С. 180–181.

44. Лазаренко Т.В. Якість вітчизняної продукції: поліаспектність проблеми. *Вісник Технологічного університету Поділля: Економічні науки*. 2004. № 6. С. 211–217.

45. Мальченко В. М. Маркетинг послуг : навч. посібник. К. : КНЕУ, 2006. 360 с.

46. Міжнародне співробітництво ВНЗ України на прикладі досвіду входження Тернопільської академії в загальноєвропейську систему вищої освіти. URL: <http://news2.ukrinform.com/php/grafik.php?reliz=470>.

47. Національна рамка кваліфікацій : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. Дата оновлення 02.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.

48. Осадець С. С. Науковий супровід розвитку страхування. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197235904.pdf>. (дата звернення: 07.05.2021).
49. Осадець С. С. Нові можливості запровадження інноваційних підходів до підготовки фахівців зі страхового бізнесу. С. 602-603. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/17075/602-603.pdf?sequence=2>.
50. Осадець С. С. Страхова культура в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2007. Вип. 94-95. С. 8-10. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_94-95_2007.pdf. (дата звернення: 13.11.2021).
51. Осадець С. С. Удосконалення страхової освіти в контексті Болонської декларації. С. 186-190. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/14349/186-190.pdf?sequence=1>.
52. Осадець С. С. Шляхи активізації ролі фахової науки і освіти у розвитку страхування. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : «Економіка№», 2006. Вип. 81-82. С. 32–34. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_81-82_2006.pdf.
53. Панков Ю.В. Страховая культура как экономическая категория. 2004. URL: http://samlib.ru/p/pankow_j_w/dvguart2004.shtml. (дата звернення: 15.11.2021).
54. Перехід на інноваційний тип освіти. Урядовий кур'єр. 2004. № 64. С.1.
55. Пікус Р., Ігнатюк А. Страхова освіта як фактор підвищення страхової культури суспільства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 133. С. 8–12. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/133_2.pdf.
56. Поддєрьогін А. М. Шляхи вдосконалення змісту та організації підготовки фахівців з страхування. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7cWEsZ6h_loJ:https://forinsurer.com/public/02/12/01/134+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua.

57. Про затвердження плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки :Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 1077-р. Дата оновлення 14.12.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2016-%D1%80#Text..>

58. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України» : Указ Президента від 11 липня 2006 р. за № 606/2006. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/69.html>.

59. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Дата оновлення 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

60. Про страхування : Закон України від 07.03.96 № 86/96-ВР. Дата оновлення 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

61. Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2005 р. № 369-р. Дата оновлення 26.07.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/369-2005-%D1%80#Text>.

62. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань участі України в Болонському процесі : Постанова Кабінету Міністрів України. Урядовий кур'єр. 2004. № 169. С.22.

63. Прядка А. Загальне та відмінне «страхового продукту» та «страхової послуги». *Страхова справа*. 2007. № 1(25). URL: www.forINSURER.com.

64. Ребуха Л. З. Климчук А. О. Проблеми підготовки фахівців із страхування у закладах вищої освіти як чинник підвищення страхової грамотності населення. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 15-16 квітня 2021 року) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, В.Є. Кавецький, А.В. Вихрущ, О. Я. Жизномірська, С.Б. Гах, Р.Я. Яковишин, Т. В. Магера, Т.О. Сергуніна,

Г. І. Герасимчук, М.П. Мамус, Н.Б. Стрийвус – Тернопіль: СМП “Тайп”, 2021. 487 с. С. 361-363. URL: <http://5.58.42.136:8080/bitstream/123456789/5712/1/.pdf#page=361>.

65. Ребуха Л. З. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: проблемні підходи. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 1–2 груд. 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 124–125.

66. Революция в обучении : Научить мир учиться по-новому / Гордон Драйден, Джаннетт Вос ; [Пер. с англ. Е. Сигаева, В. Чупин]. М. : Парвинэ, 2003 (ОАО Можайский полигр. комб.). 671 с.

67. Ротова Т. А. Страхування : навч. посіб. 2-ге вид. переробл. та допов. К. : Київ. нац. торг. – екон. ун – т, 2006. 400 с.

68. Рудник М. Р. Проблеми підготовки кадрів для страхового ринку України. С. 393-395. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/ntb/5135/163.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

69. Сидоренко С. Наука і освіта без моральних засад – сила руйнівна. *Урядовий кур’єр*. 2005. №85. С. 12.

70. Симоненко Е. С. Освоение профессиональных компетенций специалистов в области страхования при использовании деловых игр и проблемных лекций. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. 2013. №11. С.134-145.

71. Соколов Д. Проблемы профессиональной подготовки специалистов финансово-экономического профиля в контексте современных тенденций социально-экономического развития Российской Федерации. *Актуальные вопросы инновационной экономики*. 2013. - № 3. - С.119-128.

72. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 рр. Затверджено Загальними зборами членів Українською федерацією убезпечення від

25 травня 2011 р. № 9. URL: http://ufu.org.ua/files/strateg/UFU_strategiya_rozvitku_strahrinku_2012-2020.pdf.

73. Страхова справа / [В. Т. Александров, О. М. Бандурка, О. І. Ворона та ін.] К. : НВП “АВТ” ; Х. : Вид-ий центр НТУ “ХПІ”, 2003. 638 с.

74. Страхование от А до Я: книга для страхователя / [под ред. Л. И. Корчевской, К. Е. Турбиной]. М. : ИНФРА-М, 1996. 624 с.

75. Страхування : підручник / За ред. В.Д. Базилевича. К. : Знання, 2008. 1019 с. URL: <http://posek.km.ua/biblioteka/>.pdf.

76. Страхування : підручник / керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. 2-е вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2002. 599 с.

77. Ступчук С. М. Методичні аспекти викладання економіки у вищих навчальних закладах: зарубіжний досвід. *Економіка. Управління Інновації*. 2014. Вип. 2(12). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_2_54.

78. Сухоруков М. М. Технология продаж страховых продуктов. М. : Анкил, 2004. 136 с.

79. Тарзимица М. В. Методики преподавания страховых дисциплин в вузах. *NovaInfo.Ru*. 2016. № 44. С. 1-7. URL: <http://docplayer.com/51405411-Metodiki-prepodavaniya-strahovyh-disciplin-v-vuzah.html>. (дата звернення: 12.11.2021).

80. Украинское страхование в лицах. К. : Страховой клуб, 2005.

81. Управление качеством продукции: Основные понятия. Термины и определения: ГОСТ 15467-79. М. : Из-во стандар- тов, 1979.

82. Филипповская Т. В. Специфика и проблемы экономического образования. *Образование и наука*. 2004. №1. С.115-125.

83. Філонюк О. Державне регулювання страхової справи в контексті концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2006. Вип. 81-82. С. 49-52.

84. Філонюк О. Ф. Про першочергові заходи кадрового забезпечення страхового ринку України. *Вісник Тернопільської академії народного*

господарства. 2001. Вип. 15. С. 112–114.

85. Хайкин Р. М., Перемолотов В. В. С чем едят страховые продукты. *Страховое дело*. 2000. № 5. С. 20-39.

86. Харків – статистичний збірник до 350 - річчя / за ред . М . Л . Чміхало і О. Г. Мамонтова. Харків : Фактор, 2004. 296 с.

87. Худяков А. И. Теория страхования. М.: Статут, 2010. 656 с.

88. Хюфнер К. Управління та фінансування вищої освіти в Німеччині. *Вища школа*. 2005. № 6. С. 97–117.

89. Цыганов А. А. Развитие рынка образовательных услуг в области страхования. *Страховое дело*. 2005. № 2. С. 41-48.

90. Цілі розвитку тисячоліття. Україна. К. : Міністерство економіки України, 2003. 31 с.

91. Шахов В. В. Страхование: учебник для вузов. М. : Анкил, 2002. 248 с.

92. Шевченко В. Нужно качественно готовить законы на стадии проектов. *Финансовые услуги*. 2006. № 1. С. 36-37.

93. Шевченко І. Ю. Сучасні вимоги до підготовки фахівців зі страхування. URL: <https://vseosvita.ua/library/sucasni-vimogi-do-pidgotovki-fahivciv-zi-strahuvanna-127104.html>.

94. Штефюк П. Л., Штефюк Т. Ю. Страхування : навч. посібник. Чернівці : Прут, 2001. 168 С.

95. Щербина В. С. Господарське право України : навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Юрінком Інтер, 2001. 384 с.

96. Юрченко Л. А. Финансовый менеджмент страховика. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001.

97. Яворська Т. В. Страхові послуги : навч. посібник. К. : Знання, 2008. 350 с.

98. Українська Асоціація з розвитку менеджменту та бізнес-освіти. URL: www.uamdbе.org.ua.